

บทที่ 3

บทบาทของบุคคลสำคัญทางเภสัชกรรมไทยในการพัฒนาวิชาชีพเภสัชกรรม

วิชาชีพเภสัชกรรมอยู่คู่กับการบำบัดดูแลสุขภาพของประชาชนมาช้านาน คงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าเมื่อเจ็บป่วยจะไม่เคยนึกถึงยาในการบำบัดรักษา ความสำคัญของยาได้มีส่วนผลักดันให้วิชาชีพเภสัชกรรมไทยมีการพัฒนาการมาอย่างไม่หยุดยั้ง จากวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2456 ที่ได้มีประกาศเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เรื่อง “ระเบียบการจัดนักเรียนแพทย์ผสมยา พ.ศ.2457” นับเป็นวาระแรกที่ได้มีการผลิตเภสัชกรจากสถาบันการศึกษาของรัฐตามแบบแผนการแพทย์ตะวันตก ถือเป็นจุดเริ่มที่ทำให้เภสัชกรได้ถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อที่จะให้บริการทางด้านยาและสุขภาพแก่ประชาชนสืบมาจนถึงปัจจุบัน

วิชาชีพเภสัชกรรมคงจะไม่สามารถพัฒนามาจนเป็นวิชาชีพที่มีความสำคัญวิชาชีพหนึ่งในการดูแลสุขภาพของประชาชน ถ้าขาดซึ่ง "เภสัชกรอาวุโส" ที่ได้ร่วมกันผลักดัน สร้างสรรค์และมุ่งพัฒนาวิชาชีพจนเป็นที่พึ่งทางยาของประชาชนดังเช่นปัจจุบัน จึงนับเป็นโอกาสอันดีที่จะได้มีการรวบรวมประวัติรวมทั้งกิจกรรมตลอดจนคุณความดีของท่านเหล่านั้นไว้ เพื่อให้เภสัชกรรุ่นหลังได้ตระหนักและยึดถือเป็นแบบอย่างในการพัฒนาวิชาชีพสืบต่อไป

บุคคลสำคัญทางเภสัชกรรมไทยที่ทางคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาชีวิตประวัติของท่านนั้น ได้ยึดหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ ท่านเป็นผู้บุกเบิกและพัฒนาวิชาชีพ เป็นผู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันสำคัญในวิชาชีพ ตลอดจนเป็นผู้ที่สำคัญขององค์กรวิชาชีพต่างๆ รวมทั้งพิจารณาข้อจำกัดในการหาข้อมูลที่มีอยู่ โดยในการศึกษาประวัติบุคคลสำคัญทางเภสัชกรรมครั้งนี้ เภสัชกรอาวุโสส่วนใหญ่ท่านยังมีชีวิตอยู่ แต่มีบางท่านเสียชีวิตไปแล้ว วิธีการศึกษาจึงใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญแต่ละท่านหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับประวัติของท่านและนำมาเรียบเรียงโดยพยายามเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวิชาชีพเภสัชกรรม เพื่อให้เห็นภาพความเชื่อมโยงระหว่างวิถีชีวิตของเภสัชกรอาวุโสกับความเป็นไปในสังคมที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพเภสัชกรรมตามมา

การวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาประวัติบุคคลสำคัญที่เป็นผู้บุกเบิกงานเภสัชกรรมใน 3 ด้านคือ การศึกษาเภสัชศาสตร์ การบริการเภสัชกรรมและการผลิตยา และการควบคุมและบังคับใช้กฎหมาย โดยทำการศึกษาประวัติบุคคลสำคัญทางเภสัชกรรมทั้งสิ้น 13 ท่าน รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติบุคคลสำคัญทางเภสัชกรรมอีก 2 ท่าน รวมทั้งสิ้น 15 ท่าน

1. ภก.ดร.ตัว ลพานุกรม

ประวัติชีวิต : ชาตะ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2441 มรณะ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2484
แหล่งข้อมูล : การสัมภาษณ์ ดร. มานะ รักวิทยาศาสตร์ และ ดร. ประดิษฐ์ เชี่ยวสกุล
: หนังสือที่ระลึกในงานรัฐพิธีพระราชทานเพลิงศพ เอกสารประวัติชีวิต
และเอกสารวิชาการของกรมวิทยาศาสตร์บริการ
จบการศึกษาเภสัชศาสตร์ : พ.ศ.2471 จาก University of Munich ประเทศเยอรมันนี

นับแต่วันที่ท่านถือกำเนิดมาในปี พศ.2441 ได้รับการเลี้ยงดูจากบิดามารดาจนถึงวัยที่ต้องเข้ารับการศึกษ ท่านก็ได้เข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนเช่นเดียวกับเด็กทั่วไป จนอายุได้ 12 ปี (พศ.2453) ท่านได้รับทุนการศึกษาจากสมเด็จพระราชบิดาเจ้าฟ้ามหาดลลิตยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ ให้ไปศึกษาต่อที่ประเทศเยอรมันนี ซึ่งเป็นเหตุผลที่สำคัญที่ทำให้ท่านมีความผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่ท่านวัยเยาว์ ทำให้ท่านมีจิตสำนึกที่จะมุ่งศึกษาเพื่อกลับมาพัฒนาชาติบ้านเมือง อันเป็นการตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณของผู้ที่ส่งเสริมให้ท่านได้มีโอกาสไปศึกษา ณ ต่างแดน ได้มีโอกาสเห็นความเจริญของบ้านเมืองอันอันเป็นประสบการณ์ที่สำคัญที่ท่านได้นำมาประยุกต์ใช้กับเมืองไทยในเวลาต่อมา

ในช่วงที่ท่านศึกษาอยู่ที่ต่างประเทศนั้น ได้ทำให้ท่านได้มีประสบการณ์ที่น่าจดจำประการหนึ่งก็คือการที่ประเทศไทยประกาศสงครามกับประเทศเยอรมันนีในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ท่านต้องถูกจับเป็นชะเลยศึกอยู่นานถึงปีกว่า ถึงแม้จะไร้อิสรภาพแต่ก็ได้มีโอกาสศึกษาวิชาเพิ่มเติม อาทิ ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน คำนวน ฟิสิกส์ และดนตรี เป็นต้น เมื่อสงครามพักรบในระหว่างเดือนธันวาคม 2461 ท่านก็ได้ออกจากคุกและได้เข้าสมัครเป็นทหารในกองรถยนต์ไทยที่ไปในงานพระราชสงคราม ณ ทวีปยุโรปโดยทำหน้าที่เป็นล่าม ได้มีโอกาสเรียนรู้ชีวิตของทหารอยู่ระยะหนึ่งจึงได้กลับประเทศไทยเมื่อ พศ.2462 หลังจากปลดประจำการ จึงได้เดินทางกลับไปศึกษาต่อที่ยุโรปอีกครั้ง โดยที่ท่านมีความสนใจในด้านเคมีเป็นอันมากดังจะเห็นได้จากการที่ท่านได้สำเร็จการศึกษาชั้นดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์นิยมนาวิชาเคมี (Dr. Phil Chem) ในปี พศ.2470 นอกจากท่านจะสนใจศึกษาวิจัยในทางวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะด้านเคมีแล้วนั้น ท่านยังมีความตระหนักถึงคุณค่าของยาและสมุนไพรต่างๆที่ใช้ในการทำยา โดยท่านตระหนักว่ายานับว่าเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญของประเทศชาติ ประชาชนต้องตกอยู่ในสภาพทุกข์ทรมานในช่วงสงคราม ที่ยาจากต่างประเทศขาดแคลนและมีราคาแพง ท่านจึงได้เข้าศึกษาเพิ่มเติมในวิชาเภสัชกรรมศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยมิวนิกในปี 2471 และศึกษาวิชาพฤกษศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยปารีส ในระหว่างปี 2472-2473 เมื่อศึกษาสำเร็จจึงได้เดินทางกลับประเทศไทยใน พศ. 2473 รวมเวลาที่ไปศึกษาอยู่ต่างประเทศนานถึง 20 ปีเศษ เมื่อมาถึงเมืองไทยท่านได้เริ่มรับราชการในหน่วยงานของรัฐ คือที่ศาลาแยกธาตุ กระทรวงพาณิชย์และคมนาคม การเข้ามารับราชการทำให้ท่านได้รับทราบเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนั้นว่ายากที่จะทำให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าต่อไปตามที่ท่านได้ตั้งใจไว้ ประกอบกับในสมัยที่ท่านได้ศึกษาวิชาในต่างประเทศ ท่านก็ได้มีความสนใจเหตุการณ์บ้านเมืองเป็นอันมาก รวมทั้งเจตนาอันแน่วแน่ที่ต้องการเห็นชาติบ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง จากสถานการณ์ต่างๆที่ท่านเผชิญในระหว่างการศึกษาที่ยุโรป ในปี 2470 ส่งผลให้ท่านร่วมมือกับเพื่อนอีก 6 คน อันได้แก่ ดร.ปรีดี พนมยงค์ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม พันตรีหลวงทักษ์นิยมศึก พลโทประยูร ภมรมนตรี ณ กรุงปารีส โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขและมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของชาติ การเข้าร่วมเป็นผู้ก่อการในคณะราษฎร เพื่อการอภิวัฒน์ระบอบการปกครองให้บ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้าทันโลกในครั้งนั้น แสดงให้เห็นว่าคณะราษฎรได้เห็นความสำคัญของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการพัฒนาประเทศ จึงได้เชิญชวนให้ ดร.ตัว ซึ่งขณะนั้นกำลังเป็นนักศึกษาวิทยาศาสตร์เข้าร่วมเป็นผู้ก่อการตั้งแต่เริ่มแรก⁽¹³⁾

ท่านได้ร่วมมือกับคณะราษฎร ดำเนินการขอรับพระราชทานรัฐธรรมนูญจากพระมหากษัตริย์ จนประสบผลสำเร็จสมตามความมุ่งหมายรวมทั้งได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดแรกใน พศ.2475 และได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี 2 ครั้ง ในปี พศ.2475 และ พศ.2481 ส่วนตำแหน่งหน้าที่ในฐานะข้าราชการท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์คนแรก(เนื่องจากเพิ่งยกระดับจากศาลาแยกธาตุมาเป็นกรมวิทยาศาสตร์ในปีพศ.2479)

ภก.ดร.ตัว ลพานุกรม กับการพัฒนาทางด้านเภสัชกรรมนั้น นับได้เป็นว่าท่านมีคุณูปการต่อวิชาชีพนี้เป็นอย่างมาก ท่านมีบทบาททั้งในฐานะผู้บุกเบิกการพัฒนาตลอดจนผู้ให้การสนับสนุนงานด้านเภสัชกรรมตลอดช่วงชีวิตของท่าน ถึงแม้จะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ แต่ท่านก็ได้สร้างผลงานที่สำคัญในการพัฒนาวิชาชีพเภสัชกรรมไว้เป็นอันมากดังจะเห็นได้จากบทความของท่านในบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์วิทยาศาสตร์ (ที่ท่านได้เสียดสีเวลามาเป็นบรรณาธิการถึง 2 ปี โดยมุ่งหวังที่จะให้วารสารดังกล่าวเป็นสื่อในการเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์แก่ประชาชน ให้ประชาชนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน) ฉบับประจำเดือนมกราคม พศ.2481 ที่ว่า

"...รัฐบาลของเรามีความรู้สึกเป็นห่วงในเรื่องนี้เป็นอันมาก จึงคิดหาวงนโยบายพึ่งตนเองก่อนโดยวางโครงการส่งเสริมขึ้นเป็นต้นว่า ขยายมาตรฐานและปรับปรุงการศึกษาวิชาเภสัชกรรมในมหาวิทยาลัยให้สูงขึ้น เพื่อเพาะผู้มีความรู้จริงในทางนี้ ตั้งกองเภสัชกรรมขึ้น เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าในเรื่องยาและจะได้สร้างโรงงานทำยาขึ้นในลำดับต่อไป..."

ดร.ตัวฯ กับการพัฒนาการศึกษาเภสัชศาสตร์

สถานภาพของการศึกษาเภสัชศาสตร์ในระยะก่อนที่ ภก.ดร.ตัว จะเข้ามาดูแลนั้น ตกอยู่ในสภาพที่ไม่ได้รับการเหลียวแลเท่าที่ควร ไม่มีกฎหมายที่รองรับบทบาทของเภสัชกรในการทำหน้าที่ให้บริการในร้านยา ผู้ใดประสงค์จะขายยา ก็ทำการเปิดร้านได้โดยมิต้องเป็นเภสัชกร ทำให้มีผู้สนใจเข้าศึกษาในแผนกปรุงยาคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลดลงตามลำดับจนไม่มีผู้สมัครเข้าเรียนเลยในช่วง พศ.2476-2478 ต่อมาเพื่อมี พรบ.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พศ.2477 กำหนดให้การดำเนินการศึกษาเภสัชศาสตร์อยู่ภายใต้การดูแลของแผนกอิสระเภสัชกรรมศาสตร์ (หน่วยงานอิสระซึ่งจะได้มีการพัฒนาต่อไปเป็นคณะเภสัชศาสตร์) และสามารถผลิตบัณฑิตในระดับปริญญาได้ แต่เนื่องจากผู้บริหารของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมิได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาเภสัชศาสตร์มากนัก ยังคงให้การพัฒนาการศึกษาเภสัชศาสตร์เป็นหน้าที่ของคณะแพทยศาสตร์ฯ และยิ่งไปกว่านั้นก็คือไม่มีแม่เต่งประมาณสนับสนุน ทำให้แผนกอิสระเภสัชกรรมศาสตร์ไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ต่อมาใน พศ.2479 มีสถานการณ์สำคัญเกิดขึ้นอันได้แก่ รัฐบาลดำริที่จะสร้างโรงงานอุตสาหกรรมผลิตยา ตลอดจนมีการตรา พรบ.ควบคุมการขายยา พศ.2479 ขึ้นมารับรองสิทธิและหน้าที่ของเภสัชกรชัดเจนมากขึ้น ในปีนั้นเองจึงได้มีนักเรียนเตรียมแพทย์ปี 1 จำนวน 4 คน มาแสดงความจำนงในการขอเข้าเรียนวิชาเภสัชกรรมศาสตร์ จึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นเตือนให้ผู้บริหารของจุฬาฯหันมาให้ความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรเภสัชศาสตร์เป็นอนุปริญญาเภสัชกรรมศาสตร์ 3 ปี พร้อมทั้งแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่งเป็นผู้บริหารการศึกษาเพื่อรองรับนักเรียนที่จะเข้ามาเรียน แต่ก็ยังคงมอบหมายให้คณะบดีคณะ

แพทยศาสตร์เป็นผู้รักษาการหัวหน้าแผนกอิสระเภสัชกรรมศาสตร์ และมีคณะกรรมการที่แต่งตั้งขึ้นมาทำหน้าที่เป็นกรรมการประจำแผนกอิสระเภสัชกรรม ต่อมาในพ.ศ. 2480 จึงเริ่มได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลเพื่อใช้ในการจัดซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ในการสอน รวมทั้งในระยะแรกนั้นยังไม่มีตำแหน่งอาจารย์ประจำแผนก แต่ก็ได้รับความช่วยเหลือจาก ดร.ตัว ซึ่งเป็นอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ในขณะนั้น ได้อนุญาตให้ข้าราชการหลายท่านที่มีคุณวุฒิในสังกัดกองเภสัชกรรม กรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงเศรษฐศาสตร์ มาสอนนิสิตของแผนกอิสระเภสัชกรรม ทำให้ความรู้ทางเภสัชกรรมได้รับการพัฒนาเป็นอันมาก

คุณูปการของท่าน ดร.ตัว ลพานุกรม ต่อการกระตุ้นให้มีการพัฒนาการศึกษาเภสัชศาสตร์ จะเห็นได้จากบทความในการอภิปรายของ ภก.ดร.วิเชียร จีรวงส์ ในวาระวันที่ระลึก ฯพณฯ ดร.ตัว ลพานุกรม รัฐบุรุษวิทยาศาสตร์ไทยเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2531 ที่ว่า “...ในระยะนั้นเมื่อได้เริ่มมีการปรับปรุงหลักสูตรเภสัชศาสตร์แต่ว่ายังไม่สามารถยกระดับเป็นหลักสูตรปริญญาชั้นไม่ได้ เพราะมีปัญหาอย่างยิ่ง ตึกก็ไม่มีต้องอาศัยเขาอยู่ ก็ได้ช่วยกันวิ่งเต้นและบังเอิญในระยะนั้น ท่านดร.ตัวซึ่งได้กลับมาอยู่เมืองไทยและได้เป็นอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์แล้ว วันหนึ่งท่านได้มาเยือนถามว่าคณะแพทยศาสตร์ที่สอนเภสัชกรรมอยู่ที่ไหน ศ.ดร.ภก.จำลอง สุวคนธ์ เล่าให้ฟังว่าตอนนั้นตกใจกันว่า รัฐมนตรีมาเยี่ยมโรงเรียน ท่านกลับถามหาว่าโรงเรียนเภสัชฯไปสอนที่ไหน นั้นเป็นจุดที่ทำให้เราได้รู้ว่าความสนใจของท่านเป็นอย่างไร เมื่อมีความเดือนร้อนอย่างนี้แล้วโดยที่ท่านเป็นรัฐมนตรีและเป็นอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์และอาจารย์พิเศษ ทำให้ทางเภสัชกรรมแห่งประเทศไทยซึ่งมีความหวังใจต่ออนาคตของวิชาชีพเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าเปิดมาแล้ว 30 กว่าปี มีเภสัชกรสำเร็จเพียง 80 คนเท่านั้นเนื่องจากหลักสูตรไม่ถึงปริญญา ได้เชิญ ภก.ดร.ตัว เข้ามาเป็นหัวหน้าแผนกอิสระเภสัชกรรมศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เมื่อเป็นเช่นนั้นท่านก็ได้ช่วยกันจัดทำร่างหลักสูตรสำหรับปริญญาชั้น.....”⁽¹⁴⁾

ดร.ตัว ลพานุกรม ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ และได้รับแต่งตั้งจาก จอมพลแปลก พิบูลสงคราม อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในขณะนั้น ให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าแผนกอิสระเภสัชกรรมศาสตร์ด้วย ซึ่งท่านได้ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านการศึกษาเภสัชศาสตร์อย่างใหญ่หลวงคือ⁽¹⁵⁾

1. มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการศึกษา อันได้แก่ หัวหน้าแผนกอิสระ และคณบดีในเวลาต่อมา
2. พัฒนาหลักสูตรจากระดับอนุปริญญาเภสัชกรรมศาสตร์ 3 ปี เป็นระดับปริญญา 4 ปี ทัดเทียมกับวิชาชีพอื่นๆ อันทำให้เกิดความทันสมัยทางวิชาการ
3. มีงบประมาณโดยตรงจากรัฐบาลเพื่อดำเนินการจัดการศึกษา
4. จัดสร้างอาคารเรียนคณะเภสัชศาสตร์ขึ้นเป็นอาคารแรกในบริเวณจุฬาฯ ทำให้การเรียนการสอนมีหลักแหล่งแน่นอน มีห้องบรรยาย ห้องปฏิบัติการครบถ้วนทุกแผนกวิชา เปิดใช้เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2484 จนถึงปี พ.ศ. 2525 จึงย้ายไปอยู่บริเวณสยามสแควร์ (ปัจจุบันคือ อาคารคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาฯ)
5. มีตำแหน่งอาจารย์ประจำคณะเป็นครั้งแรก

นับได้ว่าท่าน ดร.ตัว ลพานุกรม เป็นบุพการีของการพัฒนาการศึกษาเภสัชศาสตร์ ซึ่งขาดผู้เสียสละมาตลอด 20 ปีเศษ การพัฒนาที่ท่านได้นำมาสู่การศึกษาเภสัชศาสตร์ นับเป็นจุดเริ่มทำให้คณะเภสัชศาสตร์สามารถตั้งตัวและมีการพัฒนาศึกษาสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้

ภค.ดร.ตัว กับการพัฒนาด้านบริการเภสัชกรรมและการผลิตยา

จากการที่ท่านเป็นผู้ที่มีความมกตัญญูทวท่ต่อชาติบ้านเมืองโดยเฉพาะการที่ได้อ่านเรียนจนสามารถสำเร็จการศึกษาในชั้นสูงสุดในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น เนื่องมาจากการสนับสนุนของสมเด็จพระราชบิดา ประกอบกับการที่ท่านได้รับรู้สถานการณ์ประเทศไทยที่ยังมีการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่ทัดเทียมกับประเทศตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนไทยมีอนามัยทรุดโทรมขาดความแข็งแรงและขาดความเข้มแข็งในการทำงาน เป็นแรงผลักดันให้ท่านประสงค์ที่จะนำความรู้มาพัฒนาชาติบ้านเมืองอย่างแรงกล้า การที่ท่านศึกษาในทางวิทยาศาสตร์และเภสัชศาสตร์มามากมีความรู้เรื่องกิจการอนามัยอย่างดี ท่านมีความตระหนักอย่างยิ่งว่าการสร้างชาติจะต้องเร่งสร้างคนเป็นสำคัญก่อน⁽¹⁷⁾ ท่านจึงได้มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีภาวะสุขภาพดีโดยการรณรงค์ให้ประชาชนบริโภคถั่วเหลืองและทำการเพาะปลูกภายในประเทศ นอกจากนี้ท่านจะตระหนักในเรื่องอาหารการกินภาวะโภชนาการของชาวไทยโดยทั่วไปแล้ว ท่านยังเล็งเห็นว่าภาวะสุขภาพยังขึ้นกับการที่ประเทศชาติมียาเพียงพอที่จะใช้ในการดูแลรักษาความเจ็บป่วยของประชาชน จากการเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนยาในระหว่างสงครามทำให้ท่านมีความประสงค์อย่างแรงกล้าในอันที่จะพัฒนาการผลิตยาเพื่อการพึ่งตนเองในระดับประเทศ ดังจะเห็นได้จากบทความที่ท่านเขียนในเรื่อง “วิทยาศาสตร์กับความต้องการของประเทศ” ที่ว่า “...ต่อจากอาหารก็ถึงยา ซึ่งมีความสำคัญไม่น้อย ยาเป็นสิ่งจำเป็นของมนุษย์เกือบเท่าอาหาร และในบางโอกาสเราจะแยกอาหารกับยาออกจากกันไม่ได้ วิทยาศาสตร์กับการประดิษฐ์และทำยานั้นเป็นสาขาหนึ่งเรียกว่า เภสัชกรรม เวลานี้งานในส่วนนี้ของเรายังล้าสมัยอยู่มาก เรายังไม่มีการค้นคว้าหาสรรพคุณของสมุนไพรต่างๆที่มีอยู่ในประเทศของเรามากพอ เรายังไม่สามารถทำยาใช้เองได้อย่างเพียงพอ ในระหว่างเวลาปกติเราอาจหาซื้อได้จากต่างประเทศก็จริงอยู่แต่ถ้าเป็นเวลาคูณเงิน เช่น เกิดสงครามขึ้นเราอาจถูกตัดสินค้าจากต่างประเทศ ยาก็ไม่มีจะใช้รักษาทหารและราษฎรที่ป่วยเจ็บ เพราะฉะนั้นวิทยาศาสตร์ในสาขานี้จึงควรได้รับการบำรุง รัฐบาลก็ได้อมองเห็นความจริงเช่นนี้ จึงได้สนับสนุน ต่อไปกรมวิทยาศาสตร์จะได้ขยายให้มีกิจการในแผนกนี้เป็นส่วนหนึ่งด้วย...”⁽¹⁸⁾

ในฐานะที่ท่านดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์และกรมวิทยาศาสตร์มีหน้าที่หลักที่สำคัญ ได้แก่ การตรวจ วิเคราะห์สารเคมี เช่น ยาพิษ โลหะสำหรับโรงงานกษาปณ์ วัตถุคืบในงานอุตสาหกรรมเช่น เปลือกไม้สำหรับฟอกหนัง ไม้ไผ่สำหรับทำกระดาษ และมีสิ่งสำคัญในทางเภสัชกรรมที่ท่านได้ริเริ่มคือ การผลิตยาน้ำมันกระเบาสำหรับรักษาโรคเรื้อน น้ำยาสกัดร่าข้าวที่มีวิตามินบี 1 อยู่สูงใช้รักษาเหน็บชา จากจุดเริ่มที่ได้มีการผลิตยาบางขนานขึ้นมาใช้ภายในประเทศ เพื่อตอบสนองต่อความเจ็บป่วยของประชาชนไทย ได้ทำให้มีการปรับปรุงส่วนราชการในกรมวิทยาศาสตร์ขึ้นใหม่ มีการจัดตั้งกองเภสัชกรรม และมีการปรับปรุงแผนกต่างๆ ในกองเภสัชกรรมเรื่อยมาจนใน พศ.2483 ได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการสำนักงานและกรมในกระทรวงการเศรษฐกิจฉบับที่ 12 กำหนดให้กองเภสัชกรรมประกอบด้วย 5 แผนก คือ แผนกพฤกษเคมี แผนกเภสัชเคมี แผนกสมุนไพร แผนกชีวเคมี และแผนกจุลินทรีย์

ผลงานในการผลิตยาสมุนไพรและชีวเคมีในสมัยนั้น ได้แก่ การผลิตยาน้ำมันกระเบา น้ำยาสกัดร่าข้าว Anti-human Serum ใช้ในการวิเคราะห์คราบโลหิต (เดิมต้องสั่งจากต่างประเทศ) มอร์ฟีนไฮโดรคลอไรด์จากฝิ่น

เป็นยาฉิบระงับความเจ็บปวด มีการสำรวจพืชสมุนไพรของไทยไว้หลายร้อยชนิดเพื่อเป็นรากฐานของการค้นคว้าหาสรรพคุณและทดลองทำเป็นยารักษาโรคในขั้นต่อไป⁽¹⁹⁾

จากความสำเร็จของกองเภสัชกรรมในการผลิตยาขึ้นมาใช้ภายในประเทศแต่กลับพบปัญหาในเรื่องสภาพอาคารที่คับแคบทำให้ในปี พศ.2482 ดร.ตัว ลพานุกรม อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ได้เริ่มให้มีการก่อสร้างโรงงานเภสัชกรรมขึ้นมาตามแนวความคิดในเรื่องการจัดตั้งโรงงานผลิตยาของ ร.อ.หวาน หล่อพิณิจ แต่เนื่องจากมีปัญหาและอุปสรรคบางประการทำให้มีการปรับโครงการเป็นเพียงการค้นคว้าหาสรรพคุณของสมุนไพรในประเทศ จึงนับว่าการผลิตยาโดยโรงงานผลิตยาของรัฐบาลได้เกิดขึ้นจริง ภายหลังจากการริเริ่มโครงการถึง 7 ปี ต่อมาโรงงานเภสัชกรรม ซึ่งอยู่ในความดูแลกรมวิทยาศาสตร์ ได้มีการรวมกับโอสถศาลาของรัฐบาลที่ทำการผลิตยาโอสถศาลาจำหน่ายอยู่เดิม และมีการปรับองค์กรเป็น “องค์การเภสัชกรรม” ในปัจจุบัน

ในช่วงชีวิตของ ฯพณฯดร.ตัว ลพานุกรม นับได้ว่าท่านเป็นผู้มีคุณูปการอย่างสูงยิ่งต่อการพัฒนาวิชาชีพเภสัชกรรม ทั้งในด้านการพัฒนาการศึกษาเภสัชศาสตร์ และการพัฒนาวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอุตสาหกรรมผลิตยาของรัฐ อันจะนำไปสู่ประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนไทยที่จะได้มีบุคคลที่มีความรู้ทางยาในการให้บริการและผลิตยาจำเป็นที่มีคุณภาพออกให้บริการแก่ประชาชนในประเทศ เพื่อเป็นการสำรองยาไว้ใช้ในยามขาดแคลนตามเป้าหมายของการก่อตั้งองค์การเภสัชกรรม

2. ศาสตราจารย์ ดร.ภก.จำลอง สุวคนธ์

ประวัติชีวิต : เกิดเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พศ. 2452

แหล่งข้อมูล : การสัมภาษณ์ เอกสารประวัติชีวิต

จบการศึกษาเภสัชศาสตร์ : ได้รับประกาศนียบัตรแพทย์ปริญญา ปี พศ.2470

จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่อยู่ปัจจุบัน : 21 หมู่บ้านเสรี 3 ถนนรามคำแหง 26 อำเภอสวนหลวง กทม. โทร 3001889

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ : 1 และ 29 กันยายน 2536

ในทามกลางยุคสมัยที่ระบบข้อมูลข่าวสารไม่ทั่วถึงกัน ท่านก็เป็นผู้หนึ่งที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเภสัชกรหรือเรื่องวิชาการปริญญาเลยแม้แต่น้อย การเข้าเรียนในแผนกปริญญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แม้จะเริ่มต้นจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของเภสัชกร รู้เพียงว่าถ้าเรียนจบจะสามารถทำงานและหาเงินเลี้ยงชีวิตได้อย่างไม่ขัดสนนัก แต่การศึกษาเภสัชศาสตร์ในยุคนั้นได้สร้างและกล่อมเกล่าให้ท่านเกิดความคิด ความสำนึกในการไฝหหาความรู้ ความมุ่งหวังที่จะพัฒนาบทบาทแห่งวิชาชีพเภสัชกรรม ส่งผลให้ท่านได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้มีบทบาทในการพัฒนาวิชาชีพเภสัชกรรมในยุคบุกเบิกอย่างแท้จริง

ชีวิตเริ่มต้นจากการที่คุณพ่อคุณแม่ต้องไปรับราชการต่างจังหวัด ทำให้ท่านต้องย้ายมาพำนักอาศัยอยู่กับญาติผู้ใหญ่ทั้ง ปู่ ย่า และยาย เมื่อถึงวัยเรียนท่านได้เริ่มต้นการเรียนโดยได้อาศัยเรียนกับพระที่วัด หลังจากนั้นจึงได้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนແหม่มโคล์ซึ่งมีผลทำให้ท่านมีพื้นฐานในเรื่องภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี สำหรับ

การศึกษาของท่านเนื่องจากความไม่แน่นอนในเรื่องของที่อยู่ ทำให้ท่านมีเหตุต้องย้ายโรงเรียนอยู่บ่อยครั้ง ในช่วงก่อนที่ท่านจะเข้าเรียนเภสัชศาสตร์นั้นอยู่ในระหว่างการเรียนในชั้น ม.8 โรงเรียนมหาดเล็กหลวง เชียงใหม่ แต่เนื่องจากบิดาของท่านต้องถูกย้ายไปราชการต่างเมือง ท่านจึงกลับมาพักกับคุณปู่ที่บ้านฝางธนบุรี และคุณปู่เสนอให้เข้าเรียนในโรงเรียนกฎหมายและจะหางานเสมียนให้ทำไปด้วยชั่วคราวพร้อมกับรับปากว่าจะฝากให้เข้าโรงเรียนนายร้อยในปีถัดไปซึ่งเป็นความประสงค์ของตัวเอง

ความผันแปรในการเรียนเกิดขึ้นเมื่อท่านได้มาพบเพื่อนเก่าโดยบังเอิญ โดยที่เพื่อนของท่านกำลังจะไปสมัครเข้าเรียนในโรงเรียนปฎุยาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากการพูดคุยกันทำให้ท่านมีความคิดที่จะหันไปเรียนวิชาปฎุยาแทนการเรียนกฎหมายเป็นการชั่วคราวก่อนจะไปเรียนในโรงเรียนนายร้อย การดำเนินการสมัครได้เริ่มต้นและท่านก็ประสบความสำเร็จในการสมัครเรียน ท่านจึงได้มีโอกาสเข้าศึกษาวิชาปฎุยาตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. 2468

ชีวิตการเรียนในระดับมหาวิทยาลัยที่ท่านได้สัมผัสแตกต่างกับการเรียนในระดับมัธยมศึกษามากมาย นัก การ ได้ค้นพบความหมายของการเรียนอย่างมีคุณค่าในระหว่างการเรียนในชั้นปีที่ 2 ทำให้ท่านตัดสินใจเรียนต่อจนสำเร็จวิชาปฎุยามาด้วยคะแนนเป็นที่หนึ่งของรุ่นในเดือนมีนาคม พ.ศ.2470 แต่เนื่องจากบทบาทเภสัชกรยังไม่เป็นที่ยอมรับมากนัก ทำให้ท่านมีความรู้สึกที่ว่า "ข้าพเจ้าถูกปล่อยให้ออกมายืนอยู่เพียงปากของทางเดินของสายวิชาชีพนี้ซึ่งมองดูข้างหน้าแล้วเว้งว่างเปล่าแสนไกล"⁽²⁰⁾

จากภาพสะท้อนของวิชาชีพในยุคบุกเบิกนั้น นับได้ว่าเส้นทางที่เภสัชกรยุคบุกเบิกจะต้องฟันฝ่านั้นอีกยาวไกล และท่านศาสตราจารย์ ดร.ภก.จำลอง สุวคนธ์ นั้นก็ได้เป็นหนึ่งในกลุ่มคนที่บุกเบิกเส้นทางให้เภสัชกรในยุคหลังได้มีบทบาทในการรับผิดชอบในเรื่องยาแก่ประชาชนสืบมา

การทำงานของท่านหลังจากสำเร็จการศึกษาได้เริ่มต้น โดยเริ่มเข้ารับราชการในแผนกปฎุยาแห่งโรงพยาบาลศิริราช เข้าบรรจุเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2471 ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมของท่านตั้งแต่นั้นมา

เภสัชกร ศ.ดร.จำลอง สุวคนธ์ กับการพัฒนาการศึกษาเภสัชกรรม

การเริ่มต้นชีวิตของการทำงานในแผนกปฎุยา โรงพยาบาลศิริราชนั้น งานหลักได้แก่การปฎุยาและจ่ายยาแก่คนไข้ นอกจากนี้ยัง ได้มีโอกาสทำหน้าที่เป็นครูคนหนึ่งของคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านได้รับความไว้วางใจจากอาจารย์เอ.เอส.เฮลที่เป็นอาจารย์สอนวิชาปฎุยาให้ทำการสอนวิชาปฎุยาแก่นักเรียนแพทย์แทนในช่วงที่ท่านอาจารย์ลาพักผ่อนต่างประเทศ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่สำคัญที่ทำให้ท่านได้มีโอกาสทำหน้าที่ผู้สอนสืบต่อจากท่านอาจารย์ เอ.เอส.เฮล ตั้งแต่ปี พ.ศ.2479 ซึ่งในปีนี้ได้มีเหตุการณ์ที่ทำให้ท่านได้เข้าร่วมในการปรับปรุงหลักสูตรเภสัชศาสตร์จากหลักสูตรประกาศนียบัตรแพทย์ปฎุยา (3 ปี) มาเป็นหลักสูตรอนุปริญญาเภสัชศาสตร์ (3 ปี) เหตุการณ์ที่สำคัญได้แก่

1. นโยบายของมหาวิทยาลัยที่จะยกระดับการศึกษาให้เป็นระดับปริญญาทั้งหมด ส่งผลทำให้มีการปรับหลักสูตรเภสัชศาสตร์จากระดับประกาศนียบัตรเป็นอนุปริญญา และปรับเป็นระดับปริญญาในเวลาต่อมา
2. มีนักเรียนเตรียมแพทยศาสตร์ที่สอบได้ชั้นปีที่ 1 มาขอสมัครเข้าศึกษาวิชาเภสัชกรรมจำนวน 4 คน

3. มีการจัดตั้งแผนกอิสสระเกศกรรมศาสตร์ขึ้น สังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตาม พรบ.จุฬาลงกรณ์ พศ.2477 แต่ยังคงอยู่ภายใต้การดูแลของคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล โดยท่านอาจารย์จำลองทำหน้าที่ เลขานุการของแผนกฯ

การปรับปรุงหลักสูตรในครั้งนี้ท่านได้รับหน้าที่เป็น "เลขานุการคณะกรรมการจัดการศึกษาเภสัชศาสตร์" โดยมีขุนเภสัชการโกวิทเป็นประธานร่วมกับคุณหลวงเฉลิมกัมภีรเวช และคุณหลวงลิขิตธรรมศรีพยัคฆ์ ท่านได้มีแนวคิดที่จะเพิ่มเติมหน้าที่ของเภสัชกรสมัยนั้น ซึ่งปฏิบัติงานในหน้าที่ทางเทคนิคเภสัชกรรม เตรียมยา สำหรับคนไข้เป็นส่วนใหญ่ ให้เป็นเภสัชกรในด้านวิเคราะห์ วิจัยยาใหม่ๆ จึงได้มีการเพิ่มวิชาวิทยาศาสตร์ การแพทย์พื้นฐานขึ้นในหลักสูตรอนุปริญญาเภสัชศาสตร์ 3 ปี

การเข้าเป็นอาจารย์ในแผนกอิสสระเกศกรรมศาสตร์นั้น ท่านได้มีหน้าที่รับผิดชอบในการสอนวิชา พฤษศาสตร์และเภสัชเวท วิชาเภสัชอุตสาหกรรม ซึ่งท่านเห็นความสำคัญของบทบาทของเภสัชกรเป็นอย่างมากดังที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า "วิชาชีพเภสัชกรรมนั้นในด้านที่มหาชนเห็นคือผู้จัดเตรียมยาที่เหมาะสมให้คนไข้ แต่ในด้านหลังจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ด้านเภสัชพฤษศาสตร์ เสาะหาสารออกฤทธิ์จากพืชต่างๆนักวิทยาศาสตร์ ด้านเภสัชเคมีทำการศึกษาวิจัยสารเคมีสังเคราะห์ขึ้นมาเพื่อทดลองในการบำบัดโรค"

ความมุ่งมั่นของท่านในการพัฒนาการศึกษาส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากความรู้สึกที่ท่านได้รับขณะที่ ปฏิบัติงานในโรงพยาบาล ซึ่งได้เห็นภาพของคนไข้อยู่ทุกวัน ความปรารถนาที่จะเห็นคนไข้หายเจ็บไข้ประอบ กับเมื่อมาคิดถึงบทบาทของยาในการบรรเทาอาการดังกล่าว ย่อมเห็นได้ว่าการพัฒนาในด้านยาไม่เท่าเทียมกับ ด้านการรักษาพยาบาลที่มีมูลนิธรีหรือกึ่งเฟลเลอร์และสมเด็จพระราชบิดาให้การสนับสนุน แต่ทางด้านยานั้นใช้วิธี ลัดคือการสั่งยาที่ถูกค้นพบหรือพัฒนาแล้วเข้ามาใช้ทั้งสิ้น ในขณะที่ประเทศอื่นๆ ทั่วยุโรป อเมริกา และญี่ปุ่น เร่งการพัฒนาเรื่องยาเป็นการใหญ่ พัฒนาจากร้านยาธรรมดาเป็นโรงงานอุตสาหกรรมผลิตยาขนาดใหญ่ขึ้นมา

ความสนใจและความมุ่งมั่นของท่านก็ได้เป็นจริงขึ้นมา เนื่องจากความสามารถของท่านในด้านการเรียน การสอน การบริหารงาน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้บริหาร คือ ท่านคณบดีคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล 2 ท่าน คือ ดร. เอ.อี.เอลลิส และคุณพระอัปภัณฑราพาพิศาล สนับสนุนให้ท่านได้ไปศึกษาต่างประเทศโดยความ เห็นชอบของคณะกรรมการประจำคณะแพทยศาสตร์ โดยทำการแก้ไขระเบียบ "ทุนมหิดล" คณะ แพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลให้เภสัชกรมีโอกาสรับทุน ท่านอาจารย์จำลองจึงเป็นคนหนึ่งที่ได้รับทุนไปศึกษา ณ ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นเวลา 3 ปี ตั้งแต่ธันวาคม พศ.2481

การได้รับ "ทุนมหิดล" ซึ่งเป็นทุนที่สมเด็จพระราชบิดาเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ ได้ประทานแก่นักเรียนไทยให้ไปศึกษาต่อต่างประเทศ เพื่อจะกลับมาพัฒนาการแพทย์ของไทย ท่านอาจารย์จำลองได้เล่าว่า "การที่ได้รับทุนนั้น อาจจะเป็นผลบุญสืบเนื่องกันมา เนื่องจากครั้งหนึ่งท่านอาจารย์จำลองได้มีโอกาสปฐมนิเทศถวายเมื่อคราวสมเด็จพระราชบิดาทรงพระประชวรที่วังสระประทุม"

การศึกษาต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ท่านได้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท 2 สาขา ได้แก่ ปริญญาโท สาขาเภสัชอุตสาหกรรมจากวิทยาลัยเภสัชศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และสาขาพฤษศาสตร์จากมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ในปี พศ.2484 จึงได้รับเดินทางกลับประเทศไทยก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพาเกิดเพียง 3 เดือน

เมื่อกลับมาถึงประเทศไทยในปี พศ.2484 ก็กลับเข้ามารับราชการเป็นอาจารย์ต่อ ณ แผนกอิศสระเกศศึกษกรรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งในยุคสมัยนั้นการเรียนการสอนได้ปรับปรุงเป็น หลักสูตรปริญญา เกศศาสตร์บัณฑิต 4 ปีแล้ว โดยการสนับสนุนของ ดร.ภค.ด้ว ลพานุกรม ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนก อิศ สระเกศศึกษกรรรมศาสตร์ในขณะนั้น ท่านได้มีโอกาสสอนนักศึกษาปริญญารุ่นแรกในชั้นปีสุดท้าย ในบทบาท ของความเป็นอาจารย์ท่านมิได้มีบทบาทเพียงผิวเผิน ท่านอบรมสั่งสอนศิษย์อย่างพ่อปกครองลูก มุ่งหวังให้ นิสิตมีความสามัคคีมีคุณธรรม ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมการเรียนนอกหลักสูตรที่ทำให้ให้นักศึกษาได้มีโอกาส เรียนรู้จากของจริง โดยการออกสำรวจพฤกษศาสตร์และทัศนารต่างจังหวัดในช่วงปิดภาคเรียน โดยมีความ มุ่งหวังว่า "ความเข้าใจซึ่งกันและกันของบุคคลในขณะเดียวกันก็ดี ต่างคนละก็ดี เป็นรากฐานของความสามัคคี และสร้างบุคลิกภาพของบุคคลให้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าอื่นใด ซึ่งจะเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ของชาติ ต่อไป"

เนื่องจากท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถจึงได้รับเลือกตั้งให้เป็น “คณบดีคณะเกศศาสตร์” ในพ ศ.2489 ในฐานะผู้บริหารและนักวิชาการที่มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล ท่านมีความเชื่อว่าระบบการศึกษาที่เราได้ เปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาที่ผ่านมามีได้ใช้สหรัฐอเมริกาเป็นต้นแบบ แต่การศึกษาจำต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของสังคมไทย และจำเป็นต้องมีการปรับปรุงและวางแผนล่วงหน้าสำหรับการพัฒนาในระยะ ยาว ซึ่งเมื่อพิจารณาจากบทบาทของเกศกรในระดับสากลในเวลานั้น ได้เริ่มแบ่งแยกความชำนาญเฉพาะทาง มากขึ้น สำหรับบทบาททางด้านผลิตภัณฑ์นั้นได้เน้นบทบาทจากบทบาทของนักปรุงอย่างง่าย มาสู่เทคนิคการ ปรุงยาที่อาศัยศาสตร์อื่นๆ เช่น เคมี ฟิสิกส์ มาใช้ในการพัฒนาสูตรตำรับ จากการปรุงยาสำหรับคนไข้เฉพาะราย มาสู่การผลิตยาในขั้นอุตสาหกรรม ส่วนบทบาทที่เกี่ยวข้องกับคนไข้ที่เป็นเพียงผู้คอยตรวจสอบขนาดหรือด้วยา ที่แพทย์สั่งมาให้คนไข้ มาเป็นผู้เสนอข้อมูลเรื่องยาในการตัดสินใจใช้ยาของแพทย์

จากข้อมูลดังกล่าวเป็นผลให้ท่านตระหนักในความสำคัญของการปรับปรุงคุณภาพบัณฑิตในอนาคต จึง ได้มีการจัดทำ “หลักสูตรเกศศาสตร์มหาบัณฑิต” ขึ้นครั้งแรกในพศ.2495 โดยเบื้องต้นมีจุดมุ่งหมายที่จะ รองรับเกศกรที่จบปริญญาตรีจำนวนมากที่ต้องการศึกษาต่อ รวมทั้งความต้องการอาจารย์เกศศาสตร์เพิ่มขึ้น ซึ่งท่านเห็นว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยอย่างน้อยควรมีวิชยฐานะในระดับปริญญาโท ซึ่งคณะกรรมการมหาวิทยาลัย แพทยศาสตร์ก็ได้รับรองหลักสูตรนี้ จึงได้มีการเปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโทตั้งแต่นั้นมา สำหรับการศึกษา ในระดับปริญญาตรีได้มีการปรับหลักสูตรเป็น 5 ปี เพื่อให้เป็นการยกระดับมาตรฐานของเกศกรให้ทัดเทียม กับของสหรัฐอเมริกา โดยจัดทำเป็นหลักสูตรรวมระหว่างวิทยาศาสตร์พื้นฐานและเกศศาสตร์ นิสิตเรียนวิชา พื้นฐาน 2 ปีแรกที่คณะเกศศาสตร์ โดยคณาจารย์เกศศาสตร์เป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนเอง นอกจากนี้ยังได้เพิ่มเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับคนไข้มากยิ่งขึ้นทั้งในระบบวิชาพื้นฐานและวิชาชีพ ได้แก่ วิชากาย วิภาคศาสตร์และสรีรวิทยา วิชาคลินิกัลฟาร์มาซี เพื่อทำให้นิสิตได้ใกล้ชิดกับคนไข้มากขึ้น สำหรับรายวิชาที่ เกี่ยวข้องกับสังคมได้เพิ่มวิชาการตลาดสำหรับผู้สนใจจะเข้าดำเนินการธุรกิจอย่างเต็มตัว ซึ่งทางมหาวิทยาลัย ได้อนุมัติให้จัดการเรียนการสอนได้

การเรียนการสอนในหลักสูตรใหม่นอกจากจะมุ่งเน้นการเรียนการสอนในด้านผลิตภัณฑ์และคนไข้

เป็นหลักแล้ว ท่านยังได้ปรับให้มีวิชาเลือกสำหรับให้นักศึกษาได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความสนใจและกำหนดให้นักศึกษาทุกคนต้องทำวิทยานิพนธ์หรืองานวิจัยเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับเมื่อจบการศึกษาไปแล้วจะสามารถทำการศึกษาวิจัยโดยตนเองต่อไปได้ และคาดว่าจะยุติการสอนลงเมื่อจัดให้มีการเรียนการสอนในระดับปริญญาโท-เอกขึ้นในคณะเภสัชศาสตร์ โดยที่ท่านให้ความเห็นว่า “การส่งคนไปศึกษาต่างประเทศไม่มีโอกาสมากเหมือนเวลานี้ การศึกษาวิจัยจะทำให้บัณฑิตมีความสามารถทำงานเฉพาะเรื่องได้ทันกับการพัฒนาทางวิชาการของประเทศ”

จากการที่ได้มีการเปิดสอนวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐานในคณะเภสัชศาสตร์ขึ้นในขณะที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไม่มีคณะใดที่รับผิดชอบการสอนวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐานเลย ประกอบกับความต้องการกำลังคนในด้านการแพทย์อื่นๆ ในกระทรวงสาธารณสุข เช่น สุขากิจบาล เทคนิคการแพทย์ พยาบาล ทันตแพทย์ ท่านในฐานะคณบดีจึงรับอาสาที่จะทำการสอนให้ทั้งๆที่ไม่มียงบประมาณหรือค่าสอนพิเศษใดๆ แต่กลับเป็นการเพิ่มภาระต่อคณาจารย์อย่างมาก แต่ท่านและคณาจารย์ทั้งหลายในคณะเภสัชศาสตร์ก็ได้ย่อท้อยินดีที่จะร่วมมือด้วยการสอนประสบปัญหาในเรื่องสถานที่เรียนเป็นอย่างมาก เนื่องจากสถานที่เดิมเคยใช้สอนนักศึกษาเภสัชศาสตร์ปีละ 100 คน ต้องเพิ่มนักศึกษาด้านสุขากิจบาล เทคนิคการแพทย์ พยาบาลและทันตแพทย์ รวมกันเป็น 500 คน คณะเภสัชศาสตร์จึงได้รับการจัดสรรงบประมาณจากท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขในขณะนั้น คือ พล.ท.ประยูร ภมรมนตรี มาต่อเติมสถานที่ ซึ่งต่อมามหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ได้มีการดำเนินการจัดตั้ง “คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์” ขึ้นมาใหม่เพื่อรับภาระการสอนในรายวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐาน ซึ่งก็ตรงกับความคิดเห็นของท่านอาจารย์ การเข้ามามีบทบาทในการรับผิดชอบการเรียนการสอนเพื่อรองรับการผลิตบัณฑิตในสาขาอื่น ๆ นั้น ย่อมจะแสดงให้เห็นคณะอื่นๆ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เล็งเห็นและตระหนักในศักยภาพของคณะเภสัชศาสตร์เป็นอย่างดี นับได้ว่าท่านอาจารย์มีสายตากที่กว้างไกล ยินยอมรับภาระงานอันหนักอึ้งเพื่อแลกกับการสร้างความเข้าใจใหม่ๆ เกี่ยวกับศักยภาพของคณะเภสัชศาสตร์แก่ผู้บริหาร นอกจากนี้ท่านจะได้พัฒนาในเรื่องหลักสูตรแล้ว ท่านยังได้ตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพของอาจารย์ ท่านได้พยายามหาทุนจากแหล่งทุนต่างๆ เพื่อให้อาจารย์ได้มีโอกาสไปศึกษาเพิ่มเติมความรู้ยังต่างประเทศ ความสามารถของท่านเป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาผู้บริหารของจุฬาฯ ท่านจึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเลขาธิการมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์เพิ่มอีกหนึ่งตำแหน่งนอกจากการเป็นคณบดีคณะเภสัชศาสตร์

ในการพัฒนาการศึกษาเภสัชกรรมนั้น จากการที่ท่านเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและมีการทำงานที่เป็นระบบ ท่านได้นำเอาประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาในต่างประเทศมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับความต้องการในสังคมไทย ท่านจึงเป็นผู้ที่มีคุณูปการอันยิ่งใหญ่ในด้านการศึกษา ทั้งในด้านการปรับเปลี่ยนหลักสูตรให้ทันสมัยและทันความต้องการของสังคม ยกกระดับการศึกษาให้ทัดเทียมสากล ทำให้ทุกคนประจักษ์ในความสามารถของเภสัชกร และคณะเภสัชศาสตร์สืบมา

ในท้ายที่สุดท่านได้มีข้อคิดสำหรับนักศึกษาเภสัชศาสตร์ในการปฏิบัติตนเพื่อให้ตนเองให้เป็นบัณฑิตหรือเภสัชกรที่มีคุณภาพตลอดชั่วชีวิต ดังนี้

"นักศึกษาจะต้องรู้ดีกว่ากำลังศึกษาวิชา...ยา...ซึ่งเป็นของที่ทำเป็นยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่อุบัติมาในโลกต้องแสวงหาอาหารเพื่อยังชีพและแสวงหาหายเมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วย มนุษย์นั้นศึกษาเรื่องยามาหลายหมื่นปีแล้วก็

ยังคงต้องเจ็บป่วยอยู่นั่นเอง ฉะนั้นอย่าหลงว่ามนุษย์รู้จักเรื่องยาดีแล้ว การศึกษาเรื่องยาจะไม่มีเวลาจบหรือสิ้นสุดจนกว่ามนุษย์จะไม่ป่วยหรือเจ็บไข้เท่านั้น ซึ่งเมื่อเห็นความสำคัญของ"ยา" แล้วจะรู้สึกกว่าเรายังไม่รู้เรื่องอะไรจริงๆ เลย เราจะต้องศึกษาเอาจริงเอาจังเฉพาะแต่ละสาขาวิชาตลอดไป...เท่านี้ก็ทำให้บัณฑิตหรือเภสัชกรเป็นผู้ที่มีคุณภาพตลอดชั่วชีวิตและไม่มีปมด้อย ถ้าจะมีใครมาว่าเภสัชกรหรือวิชาชีพเภสัชกรรมนั้นต่ำต้อย"

เภสัชกร ศ.ดร.จำลอง สวคนธ์ กับการพัฒนาด้านบริการเภสัชกรรม

หลังจากที่ท่านสำเร็จการศึกษาเภสัชศาสตร์นั้น บทบาทของท่านในด้านการบริการเภสัชกรรมในโรงพยาบาลส่วนใหญ่จะเป็นงานปรุงยาน้ำผสมตามตำรับของโรงพยาบาลและยาเตรียมความตำรับฟาร์มาโกเบีย อังกฤษฉบับปี คศ.1913 เสร็จแล้วบรรจุใส่ขวดสำรองไว้ใช้จ่ายให้คนไข้ ในการเตรียมยาท่านก็เป็นผู้มีความชำนาญใฝ่รู้ได้พยายามศึกษาหาหาสมุนไพรไทยมาใช้แทนในยาเตรียมสำเร็จรูปที่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ เช่น นำโกฐน้ำเต้า (ยาจีน) มาทำเป็นทิงเจอร์แทนน้ำ โบรมะขามแขกมาทำเป็นยาขงช่วยระบายแทน นำบอระเพ็ด (ยาไทย) มาแทนเอ็นซีเอ็น เป็นต้น

ในสภาพสังคมขณะนั้นเนื่องจากการไม่มีการควบคุมใดๆ ใครจะทำยาอะไรขึ้นมาขายมักจะโฆษณาวดสรรพคุณยาของตนว่าวิเศษพิสดารอย่างไรก็ทำได้อย่างเสรี นักค้าขายเป็นเศรษฐีขึ้นมาทันตาเห็น ถึงกับเคยมีเพื่อนของท่านบางคนที่ทราบที่ท่านเรียนวิชาปรุงยาถามว่า ทำไมไม่คิดปรุงยาออกมาขายกับเขาบ้างเพียงขนานเดียวก็รวยไม่รู้เรื่องท่านก็ได้แต่ตอบว่ายังไม่ได้คิด แต่ที่ท่านรู้สึกริจริงๆ นั้นคือ ท่านคิดแต่เพียงว่าอาชีพแพทย์หรือนักปรุงยามีหน้าที่ช่วยเหลือคนเจ็บไข้ที่ได้รับเคราะห์กรรมไม่ใช่อาชีพค้ากำไร โดยเฉพาะยาที่จ่ายให้แก่คนไข้อยู่ทุกวันนี้ก็เพียงช่วยบรรเทาอาการเท่านั้น แต่ที่วิเศษพิสดารเหมือนที่ประกาศขายนั้นไม่เคยรู้จัก ดังนั้นจะเอายาที่รู้แก่ใจว่าแค่พอบรรเทาอาการไปประกาศโฆษณาเพิ่มสรรพคุณพิเศษต่างๆ ลงไป ก็เท่ากับเป็นการหลอกหลวงเขาแน่ๆ

ภาพข้างต้นคงพอสะท้อนให้พวกเราเห็นว่าแม้จะเป็นหรือไม่เป็นผู้ประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมหากว่าครั้งใดขาดคุณธรรม จริยธรรม ยึดเหนี่ยวจิตใจมุ่งหวังเพียงความร่ำรวยของตนเองก็มีโอกาสกระทำผิดต่อประชาชนได้ แต่ท่านอาจารย์จำลองนั้นจิตใจท่านที่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรม มองเห็นทุกข์ยากของคนไข้อยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ท่านจึงมีสติสำหรับเหนี่ยวรั้งไม่หวังร่ำรวยบนความทุกข์ของประชาชนหรือผู้ป่วยที่เข้ามาใช้บริการ

สถานการณ์ด้านยาในระยะเวลาก่อนปี 2477 นั้น สามารถยืนยันได้จากบทความของ ภก.บรรณ แสงสิงแก้ว (ภ.บ.) ที่บันทึกไว้ในหนังสือที่ระลึก 36 ปีเภสัชศาสตร์ ความว่า "เป็นตอนที่ตลาดการค้ากำลังเฟื่องฟู มีผู้ตั้งร้านจำหน่ายยากันหนาตามากขึ้น นับว่าเป็นระยะการตื่นตัวของตลาดยาเมืองไทย พวกเราที่สำเร็จออกไปทำงาน ทำกันไม่ค่อยมากนัก เราเลือกทำกันตามชอบใจมีทั้งทหาร ข้าราชการ และร้านค้าจึงได้มีข้อคิดเห็นในการส่งเสริมอาชีพได้แก่⁽²¹⁾

1. ความพยายามส่งเภสัชกรไปศึกษาต่อยังต่างประเทศให้มากๆ ควรเป็นปีละอย่างน้อย 2 คนถ้าทำได้
2. ควรเพิ่มหลักสูตรเป็น 5 ปี เพื่อผู้สำเร็จออกไปจะได้รับความรู้ให้เต็มที่
3. รัฐบาลควรออกกฎหมายควบคุมการค้าขายยาในตลาดเมืองไทยให้รัดกุมยิ่งกว่านี้ ควรจะให้เภสัชกรเท่านั้นที่มีสิทธิ์ในการตั้งร้านจำหน่ายยาได้ เพื่อเภสัชกรจะได้รับความสำคัญยิ่งกว่านี้

4. รัฐบาลควรจะออกกฎหมายควบคุมและแยกอาชีพแพทย์และเภสัชกรออกจากกันให้เด็ดขาด ไม่ควร จะให้มีการก้าวท้าวกันเหมือนเดิยวนี้”

จากบทความข้างต้นคงพอจะทำให้เห็นบทบาทของเภสัชกรที่ยังคงเน้นหนักอยู่ที่การบริการเภสัชกรรมใน โรงพยาบาลและกรม กองทหาร การที่ไม่มีข้อกำหนดของกฎหมายใดที่จำกัดอำนาจหน้าที่ของการให้บริการทาง ยาเฉพาะเภสัชกร ทำให้การยอมรับในบทบาทของเภสัชกรไม่สังคมไม่ชัดเจน คนทั่วไปจึงเห็นว่างานของเภสัช กรเป็นงานให้บริการเท่านั้นไม่มีความสำคัญ ท่านอาจารย์จำลองผู้ซึ่งพยายามผลักดันบทบาทของเภสัชกรจาก การบริการคนไข้เฉพาะรายในยุคที่ท่านสำเร็จการศึกษาใหม่ๆ ไปสู่การบริการคนไข้ในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้าน ยาในการให้คำปรึกษาต่อแพทย์ การปรุ่รงยาสำหรับคนไข้เฉพาะรายไปสู่อุตสาหกรรมการผลิตยาขนาดใหญ่โดย การปรับเปลี่ยนหลักสูตรเป็นเภสัชศาสตรบัณฑิต 5 ปี ทำให้บัณฑิตเภสัชศาสตร์ที่สำเร็จการศึกษาแล้วได้เข้า ปฏิบัติงานนอกจากแผนกเภสัชกรรมของสถานพยาบาลต่างๆ แล้วยังเข้าทำงานในด้านเภสัชอุตสาหกรรมที่เริ่ม เข้ามาเปิดดำเนินธุรกิจในประเทศไทยมากขึ้นในช่วงที่รัฐบาลให้การสนับสนุนการลงทุนในการผลิตยาในประเทศ นอกจากนั้นเภสัชกรยังเข้าทำงานในด้านวิทยาศาสตร์ประยุกต์ขององค์การหรือส่วนราชการหรือธุรกิจของ เอกชน มากขึ้นตามลำดับ ได้แสดงความสามารถทางวิชาการให้เป็นที่นับถือจนทุกวันนี้

ความสามารถของท่านไม่ได้มีเพียงในด้านการศึกษาเท่านั้น ในการบริหารงานก็เป็นเลิศ ท่านจึงได้การ ทาบตามให้ไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ แต่ในขณะนั้นคณะเภสัชศาสตร์ยังอยู่ในระหว่าง ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาตลอดจนปรับปรุงระบบบริหารการศึกษาภายในอยู่นั้น แต่ท่านอาจารย์ จำลองได้ตัดสินใจย้ายไปทำหน้าที่ในกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ท่านได้ให้เหตุผลถึงสาเหตุการย้ายไปอยู่ว่า "ในกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์นั้นมีหน่วยงานทางวิทยาศาสตร์ เภสัชกรรมและทางบริการเภสัชกรรมรวมอยู่ ด้วย แต่มีการพัฒนาช้ามาก เภสัชกรเป็นเจ้าหน้าที่ทำงานอยู่มากในกรมนี้แต่เป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยทั้งสิ้น อย่าง สูงเป็นข้าราชการชั้นโทเท่านั้น เคยมีลูกศิษย์ที่รับราชการในกรมนี้ไปปรับทุกข์ให้ฟัง ตั้งแต่ผมเป็นคณบดีอยู่ จึง เห็นว่ามีโอกาสจะช่วยพัฒนาทั้งงานและทั้งคนได้ ทำให้เภสัชกรในกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ได้รับการพัฒนา ให้ได้รับความเป็นธรรม เทาเทียมกับวิชาชีพอื่นๆ ได้ดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการและงานบริหารระดับ รองอธิบดีและอธิบดีได้ในปัจจุบันนี้"

จากการตัดสินใจบนพื้นฐานของความมุ่งมั่นที่จะเห็นการเติบโตของงานเภสัชกรรมและวิชาชีพเภสัช กรรมให้ทัดเทียมวิชาชีพอื่น ท่านจึงได้ตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งคณบดีคณะเภสัชศาสตร์และเลขาธิการ กรมวิทยาลัยในเวลาต่อมา แต่ผู้บังคับบัญชายังคงขอให้ท่านช่วยงานในตำแหน่งเลขาธิการกรมวิทยาลัยต่อไป ท่านจึงได้มาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ตั้งแต่ พศ.2501 เป็นต้นมา

บทบาทของท่านจึงเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนางานวิทยาศาสตร์การแพทย์ ท่านได้ดำเนินงานในด้านแรก คือการพัฒนาด้านวัตถุอันได้แก่ ด้านสถานที่และอุปกรณ์ ตลอดจนการวางรากฐานสำหรับการศึกษาวิจัยใน แขนงวิชาต่างๆ อันได้แก่ การส่งเจ้าหน้าที่ไปดูงานหรือศึกษาเพิ่มเติม ณ ต่างประเทศ เพื่อกลับมาทำงานอย่างมี ประสิทธิภาพ การพัฒนาปรับปรุงงานวิเคราะห์ยา อาหาร และเครื่องคิมให้มีประสิทธิภาพและรวดเร็วขึ้น พัฒนา งานวิจัยทางการแพทย์ มุ่งเน้นการวิจัยต้นไม้หรือสมุนไพรไทย ตลอดจนการศึกษาผลทางเภสัชวิทยาของ สมุนไพรไทย พัฒนางานชั้นสูตรการแพทย์โดยร่วมกับกรมอนามัยและกรมการแพทย์ แต่เนื่องจากขาดแคลน

บุคลากรผู้ช่วยงาน จึงได้มีการตั้งโรงเรียนพนักงานวิทยาศาสตร์การแพทย์ขึ้นในปี พศ.2508 ซึ่งได้ดำเนินการผลิิตมาจนถึงปัจจุบันนี้

การพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ ท่านได้จัดทำโครงการสถานวิทยาศาสตร์สาธารณสุขแห่งชาติของกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ระหว่างปี 2506-2509 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาวิทยาศาสตร์ สาธารณสุขแขนงต่างๆในระดับของการปฏิบัติงานประจำให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พัฒนานักวิทยาศาสตร์ที่ปฏิบัติงานประจำในแขนงวิชานั้นๆ ให้มีความเข้าใจซาบซึ้งในหลักวิชาการของตนมากขึ้น จนมองเห็นปัญหาที่ตนเผชิญอยู่และเกิดความรู้สึกอยากจะทำแก้ปัญหาหรืออีกนัยหนึ่งคือการสร้างนักวิทยาศาสตร์ให้เป็นนักวิจัยจนกระทั่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในแขนงวิชาใดวิชาหนึ่ง

ความที่ท่านเป็นผู้มีความรู้และใฝ่รู้ตลอดเวลา ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้เชี่ยวชาญในคณะกรรมการชุดต่างๆ ทั้งในด้านการพัฒนางานอุตสาหกรรม งานวิจัย ตลอดจนงานด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์

จะเห็นได้ว่าไม่ว่าท่านอาจารย์จำลองจะได้ไปปฏิบัติงาน ณ ที่ใดก็ตาม ท่านล้วนแต่มองการไกลมุ่งการแก้ไขปัญหาละยะยาว ดังเช่น การพยายามแก้ปัญหาการขาดผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิจัยคนไทยที่จะเป็นผู้ชี้นำการพัฒนาวิทยาศาสตร์การแพทย์ต่อไป โดยการพัฒนาด้านวิชาการของบุคลากร เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำ

เกสัชกร ศ.ดร.จำลอง สุกคนธ์ กับการพัฒนาด้านการควบคุมและบังคับใช้กฎหมาย

จากจุดเริ่มต้นที่มีการผลิตแพทย์ปรุงยา เมื่อปี พศ.2456 จนถึงก่อนปี พศ.2472 นั้น เกสัชกรมีจำนวนไม่เกิน 50 คน ส่วนใหญ่รับราชการทหารและกรมสาธารณสุข ที่ทำงานตามร้านขายยามีน้อยมาก เมื่อเกสัชกรได้มีโอกาสพบปะปรึกษาทุกข์สุขกัน พบว่าทางราชการยังไม่เห็นความสำคัญของวิชาชีพนี้ ยังติดกันไม่ให้ก้าวหน้าไปตามสมควร (มีการจัดอัตรากำลังของเกสัชกรอยู่ในระดับต่ำ ข้าราชการจะไปดันที่ชั้นโทหรือยศร้อยตรีสำหรับทหาร) ตลอดจนประชาชนทั่วไปก็มิได้เห็นบทบาทของเกสัชกร มีบุคคลที่มิได้มีความรู้เรื่องยาทำการผลิตยา ขายยา โฆษณาขายยาอย่างฟิสดาร เกสัชกรเป็นเพียงผู้จัดยาเท่านั้น ดังนั้นเหล่าเกสัชกรจึงมีความเห็นว่าจะต้องมีการรวมกันจัดตั้งสมาคมขึ้นเช่นเดียวกับสมาคมวิชาชีพอื่นๆ เช่น แพทย์ พยาบาล เพื่อเผยแพร่ความสำคัญและความจำเป็นของวิชาชีพนี้ต่อประชาชนให้เป็นที่ทราบกันทั่วไป จนกระทั่งทางราชการจะรับรองให้เทียบเท่ากับวิชาชีพอื่นๆ จนได้

สถานที่ประชุมปรึกษาหารือกันแทบทุกสัปดาห์คือบ้านของท่านอาจารย์พระมนตรีพจนกิจ (มรว.ชาย สรรพศิลป์ เครือวัลย์ ชุมแสง) นอกจากเกสัชกรแล้วยังเชิญบรรดาเจ้าของหรือผู้จัดการร้านยาที่สำคัญในสมัยนั้น ซึ่งเป็นเกสัชกรชาวต่างประเทศที่มาประจำอยู่ตามห้างขายยา และนายาต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายในไทย ให้มาเข้าร่วมจัดตั้งสมาคมขึ้นได้สำเร็จ และได้มีการจดทะเบียนเป็นสมาคมอย่างถูกต้องตามกฎหมายเมื่อวันที่ 5 มีนาคม พศ.2472 ในนาม "เกสัชกรรมสมาคมแห่งประเทศไทย"

ท่านอาจารย์จำลอง ได้รับการชักชวนให้ไปร่วมประชุมด้วย 2-3 ครั้งก่อนที่จะมีการจัดตั้งสมาคมเมื่อดำเนินการจัดตั้งสมาคมสำเร็จ ที่ประชุมได้เลือกตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง โดยมีพระมนตรีพจนกิจเป็นนายกสมาคมท่านแรก อาจารย์จำลองได้ดำรงตำแหน่งปฏิคม ท่านได้บันทึกความรู้สึกของท่านในขณะนั้นว่า

"ข้าพเจ้าไม่ทราบหรือเข้าใจในเรื่องสมาคมวิชาชีพนี้มากนัก และยังประหลาดใจมากยิ่งขึ้นเมื่อถูกแต่งตั้งให้เป็น
ปลัดขึ้นมา ทั้งๆ ที่ยังไม่รู้จักความหมายและหน้าที่ของตำแหน่งด้วยซ้ำ..." แต่เมื่อได้มีการประชุมคณะกรรมการ
การร่วมกันได้ 2-3 ครั้งก็พอทำให้เข้าใจวัตถุประสงค์ของสมาคมได้บ้างว่า เพื่อเผยแพร่ความสำคัญของวิชาชีพ
เภสัชกรรมให้เป็นที่รู้จักและรับรองโดยทั่วไป ท่านจึงเสนอขออนุมัติต่อที่ประชุมเพื่อจัดทำวารสารของสมาคม
เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนรู้จักและทราบความสำคัญของเภสัชกร ที่ประชุมได้อนุมัติให้จัดทำวารสารขึ้นได้ให้
ชื่อว่า "วารสารเภสัชวิทยา" ตีพิมพ์ทุก 2 เดือน ท่านอาจารย์จำลองจึงได้ทำเรื่องเพื่อขออนุญาตต่อ
กระทรวงมหาดไทยให้เภสัชกรรมสมาคมแห่งประเทศไทยสามารถดำเนินการจัดทำวารสารได้ แต่ผลปรากฏว่าเจ้า
พนักงานการพิมพ์ขัดข้องเนื่องจากขณะนั้นท่านเป็นข้าราชการอยู่ด้วยจะเป็นบรรณาธิการหนังสือไม่ได้ ท่านจึง
ได้อุทธรณ์ต่อปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย (เจ้าพระยามุขมนตรี) ซึ่งท่านก็เรียกให้ไปพบที่ห้องทำงานของ
ท่าน ได้พบเลขานุการหน้าห้องแสดงกิริยาล้ายกับที่ท่านอาจารย์จำลองเป็นตัวยุ่ง และเหตุการณ์กลับ
เปลี่ยนไปเมื่อได้เข้าพบกับท่านเจ้าพระยามุขมนตรี ซึ่งท่านยิ้มแย้มทักทายและยังปรารภว่า "ถ้าเมืองไทยเรา
ต่อไปมี หนุมๆอย่างนี้บ้านเมืองจะเจริญขึ้นอีกเยอะ" เมื่ออาจารย์จำลองได้รายงานให้ท่านทราบว่าข้าราชการเป็น
บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ของสมาคมได้มีตัวอย่างอยู่แล้ว ความจริงท่านก็ทราบอยู่แล้วแต่เจ้าหน้าที่ระดับล่างไม่
ทราบหรือกลั่นแกล้งก็มีทราบได้ ท่านปลัดทูลฉลองก็อนุมัติให้ทันที

ท่านได้ทุ่มเทกำลังใจกำลังกายอย่างเต็มที่ในการจัดทำหนังสือต่างๆที่มีได้รับงบประมาณแต่อย่างไรเพราะ
มีโรงพิมพ์ขึ้นคิดจะจัดการพิมพ์ให้ก่อน ชำระค่าพิมพ์เมื่อจำหน่ายได้แล้ว จัดพิมพ์ต่อเนื่องกันจนครบ 6 ฉบับ
นอกจากนั้นยังได้จัดให้มีปาฐกถาในปีแรก 4 เรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับความก้าวหน้าทางวิชาการด้านยาและการ
วิจัยด้านยาใหม่ๆ

การทำงานย่อมต้องมีขวากหนามเสมอ มีเสียงนินทาว่าร้ายว่า ท่านอาจารย์จำลองทำวารสารขาดทุน ท่าน
จึงได้แสดงบัญชีการเงินของวารสาร ซึ่งสมาคมเป็นหนี้โรงพิมพ์อยู่จำนวนหนึ่งแต่เมื่อวารสารออกจำหน่าย
รวมทั้งค่าแจ้งความที่ยังค้างชำระวารสารก็ไม่ได้อยู่ในภาวะขาดทุนแต่อย่างใด จากการชี้แจงดังกล่าวได้ทำให้ที่
ประชุมมีความเข้าใจที่ถูกต้อง และท่านได้แจ้งให้ที่ประชุมทราบว่าท่านจะเลิกทำวารสารอีกต่อไป ซึ่งใน
ระยะเวลาต่อมาสมาคมก็ไม่ได้มีการเคลื่อนไหวใดๆ จนกระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครอง พศ.2475 ซึ่งต่อมา
ท่านได้กลับมาร่วมกิจกรรมกับสมาคมดำเนินการในการพัฒนาสมาคมจึงต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านได้รับ
เลือกตั้งให้เป็นนายกเภสัชกรรมสมาคมฯ โดยดำรงตำแหน่งยาวนานมากตั้งแต่ พศ.2485-2487 และระหว่างปี
2490-2499 ซึ่งนับได้ว่าเป็นนายกเภสัชกรรมสมาคมฯ ที่อยู่ในตำแหน่งนานที่สุด

ในช่วงที่ท่านเป็นนายกเภสัชกรรมสมาคมฯท่านมีเป้าหมายในการบริหารสมาคม โดยมุ่งส่งเสริมความ
สามัคคีในหมู่สมาชิก ตลอดจนแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในวิชาชีพโดยทันที ท่านในฐานะคณบดีคณะเภสัช
ศาสตร์ นายกเภสัชกรรมสมาคมฯ อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ จึงได้เข้าไปมีบทบาทในการแก้ไข
พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับยา 2 ฉบับคือ พรบ.การขายยา พศ.2493 และ พรบ.ยา พศ.2510 ซึ่งนับได้ว่าเป็น
ความภูมิใจอย่างยิ่งของท่าน

เดิมกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองผู้บริโภคมีเพียงกฎหมายอาญาซึ่งคุ้มครองเฉพาะไม่ให้มีการหลอกลวงให้
หลงเชื่อ สำหรับเรื่องยานับว่าเป็นเรื่องการปล่อยปละละเลยเป็นอันมาก มีผู้ผลิตยาที่อวดอ้างสรรพคุณทำการ

หลอกลายยาแก่ประชาชนอย่างแพร่หลาย กรมสาธารณสุขได้เสนอรัฐบาลภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จึงได้มีการตราพรบ.ควบคุมการขายยาฉบับแรกขึ้นในปี พ.ศ.2479 ซึ่งได้มีการแก้ไขเรื่อยมาจนได้เป็น พรบ.ยา พ.ศ.2510 ฉบับปัจจุบัน ที่มีการแก้ไขปรับปรุงครั้งที่ 5 พ.ศ.2530 ท่านมีความคิดเห็นว่า "พรบ.ยาที่เหมาะสม ควรให้การคุ้มครองวิชาชีพเภสัชกรรมอย่างเป็นธรรมเต็มที่ในฐานะที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ ส่งเสริมให้เภสัชกรสามารถติดตามการใช้ยาของคนไข้ได้อย่างใกล้ชิด"

บทบาทของท่านอาจารย์จำลอง ในการจัดทำพรบ.ยา พ.ศ.2510 นั้น ท่านทำหน้าที่เป็นประธานในการร่างกฎหมายระดับกระทรวง ต่อจากนั้นจึงเป็นผู้แทนกระทรวงสาธารณสุขไปประชุมในคณะกรรมการกฤษฎีกา จากนั้นก็ไปเป็นกรรมการในรัฐสภา ต่อมาจึงได้มี พรบ.ยา พ.ศ.2510 ซึ่งใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้

ท่านอาจารย์จำลอง สุวคนธ์ นับได้ว่าท่านอุทิศกายและใจที่จะผลักดันให้วิชาชีพเภสัชกรรมเป็นวิชาชีพที่สำคัญและมีเกียรติของมนุษยชาติ ท่านได้ใช้ทั้งมาตรการทางสังคมที่จะให้การศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป ผ่านทางวารสารเภสัชกรรมสมาคม ตลอดจนมาตรการทางกฎหมายโดยความพยายามในการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้ยอมรับบทบาทหน้าที่ทางด้านยาว่าเป็นของเภสัชกร และสร้างเภสัชกรให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เทียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม สมกับหน้าที่ในการเป็นผู้ที่ให้การดูแลด้านยาแก่ประชาชน

4. เภสัชกร ศาสตราจารย์ ดร.ไฉน สัมพันธ์รักษ์

ประวัติชีวิต : เกิดเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2459

แหล่งข้อมูล : การสัมภาษณ์ เอกสารประวัติชีวิต

จบการศึกษาเภสัชศาสตร์ : ได้รับปริญญาเภสัชศาสตรบัณฑิต(4 ปี) จากประเทศฟิลิปปินส์ พ.ศ.2483
วุฒิปัตถทางด้านเภสัชเคมี จาก University of Minnesota, USA พ.ศ.2493

ที่อยู่ปัจจุบัน : 46 ซอยสุขุมวิท 69 ถนนสุขุมวิท กทม.10250 โทร 3112262

สัมภาษณ์เมื่อ : วันที่ 19 เมษายน 2537

จากการที่ท่านเป็นบุตรของนายความประกอบกับที่บ้านมีปัจจัยที่สามารถสนับสนุนให้บุตรได้มีโอกาสเล่าเรียนในระดับสูง ดังนั้นหลังจากที่ท่านสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยม 8 จากโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย แผนกวิทยาศาสตร์แล้ว บิดาของท่านได้พาไปปรึกษาเรื่องการเรียนต่อกับญาติคือขุนเภสัชกรโกวิท ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าแผนกห้องยา โรงพยาบาลศิริราช ซึ่งได้ให้คำแนะนำให้ไปเรียนทางด้านปรุงยา เนื่องจากสมัยนั้นการประกอบวิชาชีพทางด้านนี้ยังไม่ได้พัฒนามากนัก ยังขาดแคลนคนที่จะมาทำหน้าที่ด้านยา ทำให้ท่านอาจารย์ไฉนมีความคิดและความตั้งใจที่จะเรียนในสิ่งที่บ้านเมืองยังไม่มีผู้ใดเรียนมากนัก ท่านจึงเลือกเรียนทางด้านนี้แต่เนื่องจากการศึกษาเภสัชศาสตร์ในประเทศไทยในระยะนั้น (ประมาณก่อนปี พ.ศ.2480) มีเพียง “หลักสูตรประกาศนียบัตรแพทย์ปรุงยา (3 ปี)” ยังไม่มีชั้นปริญญา ทำให้ท่านตัดสินใจไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ ซึ่งในขณะนั้นในแถบเอเชียที่มีการสอนในระดับปริญญา ได้แก่ ญี่ปุ่น และฟิลิปปินส์ แต่ท่านได้ตัดสินใจเลือกไปศึกษาที่ประเทศฟิลิปปินส์ เนื่องจากจะเป็นการประหยัดเวลาไม่ต้องเสียเวลาในการเรียนภาษา

เพิ่มเติม รวมทั้งการเรียนเภสัชศาสตร์ในฟิลิปปินส์ก็มีอาจารย์ส่วนใหญ่มาจากประเทศอเมริกา โดยท่านได้เข้าศึกษาที่ College of Pharmacy ในหลักสูตร 4 ปี

ในระหว่างที่เรียนเภสัชศาสตร์อยู่นั้น ท่านได้เรียนรู้ทั้งในด้านชีวิตการเรียน กิจกรรมนอกหลักสูตร ตลอดจนทักษะในการค้นหาความรู้อันเป็นพื้นฐานสำหรับการทำวิจัยในเวลาต่อมา การเรียนการสอนเภสัชศาสตร์ใน ฟิลิปปินส์ในระดับปริญญาตรีนั้น นักศึกษาจะต้องทำการศึกษาวิจัย โดยท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับ “ไบย็โถ” ซึ่งในการวิจัยดังกล่าวทำให้นักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้ทางด้าน Library Sciences ซึ่งเป็นประโยชน์ในการค้นคว้าเอกสารหรือข้อมูลต่างๆ ได้อย่างครบถ้วน นอกจากการเรียนที่ท่านได้ทุ่มเทอย่างหนักแล้ว ท่านได้มีส่วนเข้าร่วมในกิจกรรมกีฬาโดยเป็นนักกีฬาฟุตบอลกิจกรรมของมหาวิทยาลัย ส่วนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพได้แก่ การจัดงาน Pharmacy Week ซึ่งจัดขึ้นปีละ 1 ครั้ง โดยเป็นกิจกรรมที่ร้านยาทุกร้านได้ร่วมกับสมาคมวิชาชีพจัดขึ้น มีการจัดแสดงนิทรรศการวิชาการทุกร้าน การจัด Pharmacy Week มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมบทบาทของเภสัชกรให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนมากยิ่งขึ้น ในระหว่างที่เรียนอยู่ที่ฟิลิปปินส์ ท่านได้รับทราบทามจากอาจารย์เกลียว บุนนาค ซึ่งดูแลการเรียนการสอนวิชาเภสัชเคมีวิเคราะห์ให้กลับมาเป็นอาจารย์สอนด้านเภสัชศาสตร์ ซึ่งท่านก็ได้ตัดสินใจกลับมาเป็นอาจารย์ที่แผนกอิสระเภสัชกรรมศาสตร์ใน พศ.2484

การเรียนในประเทศฟิลิปปินส์ นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้เพื่อนำกลับมาใช้ในชีวิตการทำงาน และการสร้างสรรค์ในการพัฒนาวิชาชีพเภสัชกรรมสืบต่อมา

เภสัชกร ศ.ดร.โชน สัมพันธารักษ์ กับการพัฒนาการศึกษาเภสัชศาสตร์

หลังจากที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีได้เป็นเภสัชศาสตรบัณฑิตจากประเทศฟิลิปปินส์ ท่านได้กลับมารับราชการเป็นอาจารย์ประจำแผนกอิสระเภสัชกรรมศาสตร์ตามคำเชิญชวนของอาจารย์เกลียว บุนนาค ในการเข้าเป็นอาจารย์นั้น ท่านได้ถูกบรรจุให้สอนด้าน Pharmaceutical Chemistry เนื่องจากผลการเรียนในระดับปริญญาตรีในวิชาดังกล่าวอยู่ในระดับดี จากนั้นมาท่านจึงได้รับผิดชอบดูแลการเรียนการสอนในวิชาเภสัชเคมีตลอดมา

ความมุ่งมั่นของท่านในการเข้ามาทำหน้าที่อาจารย์นั้นก็คือความตั้งใจที่จะพัฒนาทั้งทางด้านการเรียนการสอน ตลอดจนการศึกษาวิจัย นักศึกษารุ่นแรกที่ท่านอาจารย์สอนก็คือนักศึกษารุ่นสุดท้ายของหลักสูตรประกาศนียบัตรแพทย์ปรุงยา ภายหลังจากที่คณะเภสัชศาสตร์ได้จัดตั้งขึ้นในสังกัดของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ในปี พศ.2485 ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นหัวหน้าภาควิชาเภสัชเคมีต่อจากอาจารย์เกลียว บุนนาค ซึ่งเสียชีวิตไป

บทบาทด้านการเรียนการสอน เริ่มต้นที่การเรียนการสอนในวิชาเภสัชเคมีวิเคราะห์ ซึ่งท่านเป็นคนแรกที่ได้นำเสนอให้ใช้ตำราภาษาอังกฤษ 2 เล่ม มาใช้ในการสอนระดับปริญญาตรี ได้แก่ Roger Inorganic Pharmaceutical Chemistry และ Text Book of Organic Medicinal Chemistry by Gisvold ซึ่งแต่เดิมใช้เพียง Remington เพียงเล่มเดียว

เมื่อท่านปฏิบัติราชการไปได้ระยะหนึ่ง ท่านอาจารย์จำลอง สุวคนธ์ ในฐานะคณบดีได้ช่วยหาทุนให้อาจารย์ในคณะเภสัชศาสตร์ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ ทำให้ท่านได้มีโอกาสไปศึกษาเพิ่มเติมต่อยังประเทศ

สหรัฐอเมริกา ท่านได้ไปศึกษาต่อทางด้านเภสัชเคมียัง University of Minnesota โดยมีได้เกรงกลัวความหนาวเย็น เนื่องจากท่านตระหนักดีว่าที่นั่นมีอาจารย์ที่เป็นผู้เขียนตำราที่ท่านได้นำเข้ามาใช้ในการเรียนการสอนถึง 3 ท่าน ความที่ท่านเป็นคนทำงานอย่างมีเป้าหมาย ท่านจึงได้วางเป้าหมายของการไปศึกษาต่อในครั้งนี้ เพื่อที่จะได้มีโอกาสในการเรียนรู้ว่าอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางเภสัชเคมีทั้งสามท่าน มีหลักการเรียนการสอนอย่างไร โดยท่านอาจารย์ไฉนได้เข้าไปสังเกตการณ์การเรียนการสอนเคมีอินทรีย์ในระดับปริญญาตรี เพื่อนำเทคนิคการสอนกลับมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนในไทย ท่านได้ศึกษาอยู่ที่สหรัฐอเมริกาประมาณปีเศษ จึงได้รับ “วุฒิปริญญาทางด้านเภสัชเคมี” รวมทั้งท่านได้บรรลุความมุ่งหมายที่ตั้งใจไว้คือได้แนวคิดในการพัฒนาการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น ทำให้รู้ว่าในด้านเภสัชเคมีและการควบคุมคุณภาพควรจะเน้นในเรื่องใด โดยเฉพาะในการเรียนการสอนด้านการควบคุมคุณภาพ ท่านได้พัฒนาสืบต่อจากท่านอาจารย์เกลียว บุนนาค ที่ทำให้การศึกษาด้านการควบคุมคุณภาพ มีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้นในสมัยนั้น

ต่อมาเมื่อคราวอาจารย์จำลอง สุวคนธ์ คณบดีคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ในขณะนั้นได้เป็นแกนนำในการปรับปรุงหลักสูตรปริญญาจาก 4 ปี เป็น 5 ปี สำเร็จในพ.ศ.2499 นั้น ท่านอาจารย์ไฉน ได้กล่าวไว้ว่า "ไทยเรามีความก้าวหน้า สามารถปรับหลักสูตรเสร็จก่อนมหาวิทยาลัยในอเมริกาบางแห่ง" โดยเนื้อหาที่ได้ปรับเปลี่ยน จะเพิ่มเติมในด้าน Biological Pharmacy รวมทั้งค้นคว้าวิจัยเพิ่มขึ้น ในการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ ทำให้ท่านอาจารย์ไฉนได้มีโอกาสศึกษาในเรื่องค้นคว้าวิจัยกับคุณหมอสุน หงษ์ทอง ซึ่งเป็นแพทย์แผนโบราณและมีศักดิ์เป็นอา ทำให้อาจารย์มีความรู้ด้านสมุนไพรกว้างขวางยิ่งขึ้น

ท่านนับได้ว่าเป็นครูที่สมบูรณ์ เนื่องจากบทบาทในการเป็นครูนั้นมีได้อยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการที่ครูมีต่อศิษย์เท่านั้น มิได้ทำหน้าที่เพียงป้อนอาหารเข้าปากศิษย์แต่ยังมุ่งเน้นที่การให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ในอนาคตเนื่องจากท่านเชื่อมั่นว่าเพียงลำพังความรู้ที่ร่ำเรียนไปไม่พอเพียงในการประกอบวิชาชีพ ดังจะเห็นได้จากภาพสะท้อนของนิสิตท่านหนึ่งในสมัยนั้นคือ รองศาสตราจารย์ ดร. จันทรา ชัยพานิช เขียนไว้ในหนังสือที่ระลึกเนื่องในงานแสดงมุทิตาจิตระลึกถึงคุณูปการอันยิ่งใหญ่ต่อวงการเภสัชศาสตร์ไทย ของ เภสัชกร ศาสตราจารย์ ดร. ไฉน สัมพันธ์รักษ์ ความว่า “...อาจารย์ไฉนเข้ามาสอนวิชาแรกคือวิชา Inorganic Pharmaceutical Chemistry ดิฉันยังจำได้แม่นยำว่าเป็นการฟังบรรยายที่ได้ทั้งเนื้อหาและความสนุกสนาน ได้รู้จัก Text book และ Pharmacopoeia ที่ท่านชอบเข้ามาในชั้นหลายเล่ม คำบรรยายของท่านก็ไม่ต้องจดมาก นักศึกษาไม่เครียด แต่เมื่อสอบครั้งแรก พวกเราต่างหน้าแห้ง เพราะไม่ชินกับการสอนแบบ Active learning ของท่าน พวกเราจึงต้องปรับตัวให้ active ตามท่านไปด้วย ต้องค้นคว้าอ่านตำรานอกเวลาเป็นการใหญ่ นับว่าวิธีสอนของท่านก้าวล้ำนำสมัยไปกว่า 30-40 ปี เพราะการสอนแบบนี้กำลังเป็นที่นิยมทั่วไป...”⁽²²⁾

นอกจากนี้ในด้าน ความสามารถในการสืบค้นข้อมูล แนวทางการปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข ตลอดจนปรัชญาแนวคิดในการใช้ชีวิตครอบครัวก็ถูกบรรจุอยู่ในการเรียนการสอนของท่านด้วยเช่นกัน

บทบาทของท่านในด้านการบริหารการศึกษาในระดับสูงสุดก็คือตำแหน่งคณบดีคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ในระหว่างปี 2513-2515 (เดิมสังกัดมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ เมื่อมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานนาม “มหิดล” ให้เป็นชื่อมหาวิทยาลัย โดยมีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหิดล ประกาศใช้เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2512 มีสถานที่ตั้งอยู่บริเวณจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย) โดยได้รับการเสนอชื่อจากคณบดีคนก่อนหน้าคือ นพ.ชัชวาลย์ โอสถานนท์ และได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการของมหาวิทยาลัย

การดำเนินการในฐานะคณบดี คณะเภสัชศาสตร์นั้น นโยบายในการทำงานของท่านก็คือ ท่านเห็นว่าพื้นฐานของการเรียนในระดับปริญญาตรีของไทยเมื่อเทียบกับต่างประเทศนับว่าดีพอกันควร แต่ในระดับบัณฑิตศึกษาที่ยังไม่ดีพอ จะต้องถือเป็นจุดสำคัญในการพัฒนา ซึ่งก็ประสบความสำเร็จเมื่อพิจารณาจากจำนวนนักศึกษาปริญญาโทที่เพิ่มมากขึ้นจากเดิมที่ไม่ค่อยมีผู้ให้ความสนใจมากนัก

นอกจากบทบาทในการเป็นครูให้ความรู้แก่ศิษย์ งานบริหารการศึกษาแล้วนั้น ท่านยังให้ความสนใจในการศึกษาวิจัย อันสืบเนื่องมาจากการเรียนในระดับปริญญาตรี ซึ่งท่านได้รับทักษะในการค้นคว้าข้อมูลติดตัวมา ท่านได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสกัดสารสำคัญจาก “ปวกหาด” และได้ทดลองใช้ยาในการขับพยาธิด้วยตัวเอง นอกจากนี้ท่านยังได้ทำการศึกษาวิจัยร่วมกับนักวิทยาศาสตร์เยอรมันในการวิจัยเกี่ยวกับ “ยางสลัดได” ที่มีผลเป็น Tumor Promoting Agent

ในระหว่างที่ท่านดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็มีความประสงค์ที่จะขยายคณะและต้องการจะเอาคณะเภสัชศาสตร์กลับคืนอยู่ในจุฬาฯอย่างเดิม มหาวิทยาลัยมหิดลจึงได้ดำริให้มีการจัดตั้งคณะเภสัชศาสตร์ขึ้นมาอีกแห่งที่ทุ่งพญาไทเรียกว่า “คณะเภสัชศาสตร์ พญาไท มหาวิทยาลัยมหิดล” ดำรงไว้โดยท่านอาจารย์ประดิษฐ์ หุตางกูร ในขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นเลขานุการคณะทำหน้าที่ในการเตรียมการจัดตั้งคณะเภสัชศาสตร์ พญาไท จนเมื่อ พศ.2515 “คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลแห่งแรก” ที่สร้างขึ้นอยู่ในบริเวณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้ย้ายกลับมาสังกัดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอย่างเดิม เป็น “คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” และ “คณะเภสัชศาสตร์ พญาไท มหาวิทยาลัยมหิดล” จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล” การทำหน้าที่ของท่านอาจารย์โชน ในฐานะคณบดีคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ก็หมดลงแต่นั้นและท่านได้ตัดสินใจเลือกที่จะไปทำหน้าที่อาจารย์ในคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ในฐานะรองคณบดี โดยมีอาจารย์ประดิษฐ์ หุตางกูร เป็นคณบดีเป็นคนแรกโดยที่ท่านมีเหตุผลในการย้ายเนื่องจากท่านต้องการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ขึ้นมาทำหน้าที่ในการบริหารบ้าง รวมทั้งท่านต้องการที่จะมาช่วยพัฒนาการเรียนการสอนที่มหาวิทยาลัยมหิดลซึ่งยังไม่พร้อมและต้องการการพัฒนาอย่างมาก

การทำงานในทีใหม่ในคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลแต่ใช้สถานที่เก่าคืออาคารเดิมของคณะวิทยาศาสตร์ ท่านอาจารย์โชนได้รับหน้าที่รองคณบดีฯ ตั้งแต่วันที่ 13 พฤษภาคม 2519 แต่ท่านคณบดีฯในขณะนั้นคือท่านอาจารย์ประดิษฐ์ หุตางกูร ซึ่งมีความเชื่อมั่นในตัวท่านอาจารย์โชน จึงมอบหมายให้ท่านทำหน้าที่เหมือนคณบดีเช่นเดิม ส่วนตัวท่านอาจารย์ประดิษฐ์ทำหน้าที่เข้าร่วมประชุมในระดับนโยบาย รวมทั้งด้านการจัดหางบประมาณมาพัฒนาคณะฯซึ่งยังเป็นคณะใหม่อยู่และต้องการงบประมาณอีกมาก ซึ่งท่านได้ดำรงตำแหน่งรองคณบดีมาโดยตลอดจนเกษียณอายุราชการใน วันที่ 30 กันยายน พศ.2520

นอกจากการดำรงตำแหน่งเป็นรองคณบดีคณะเภสัชศาสตร์แห่งใหม่แล้ว ท่านยังเป็นบุคคลแรกที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาเภสัชเคมีท่านได้ริเริ่มให้มีการสอนภาคปฏิบัติการสำหรับวิชา Organic Pharmaceutical Chemistry รวมทั้งยังได้เปิดทำการสอนระดับวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตทางเภสัชเคมี ด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างและ

ไกล ท่านได้วางแนวทางการวิจัยด้านเภสัชเคมีที่ครอบคลุมทั้งด้านการสังเคราะห์ การวิเคราะห์ การควบคุมคุณภาพของเภสัชภัณฑ์ ตลอดจนการวิจัยสมุนไพรตามหลักวิทยาศาสตร์ เพื่อพัฒนาคุณภาพของเภสัชภัณฑ์ในประเทศไทยให้ทัดเทียมกับสากลประเทศ จนได้มาซึ่งข้อมูลทางเคมีอันเป็นเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือ “Specification of Thai Medicinal Plants” ของคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล คุณูปการทางวิชาการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การริเริ่มจัดทำ “วารสารเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล” โดยจัดทำฉบับแรกในปี 2517 โดยมีท่านอาจารย์ไฉนเป็นบรรณาธิการท่านแรกและทำหน้าที่ต่อเนื่องมาจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ การจัดทำวารสารดังกล่าวฉบับนี้ได้ต้องใช้ความพยายามอย่างมากเนื่องจากคณะเภสัชศาสตร์เพิ่งก่อตั้งได้เพียง 5 ปี มีภาระกิจที่ต้องทำมากมายรวมทั้งจำนวนอาจารย์มีไม่มาก แต่ท่านอาจารย์ก็ได้เสียสละเป็นบรรณาธิการให้ ทำให้สามารถตีพิมพ์บทความต่างๆที่เป็นผลงานวิจัยของอาจารย์ทั้งในและนอกคณะฯ เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการแก่ผู้สนใจได้ ท่านได้พัฒนาคุณภาพของวารสารให้ได้มาตรฐานสากลทางวิชาการ จนได้รับการบรรจุใน Chemical Abstract วารสารเภสัชศาสตร์ได้ตีพิมพ์มาจนบัดนี้เป็นปีที่ 21 นอกจากนี้ท่านอาจารย์ไฉนยังเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในฐานะเป็นผู้นำทางวิชาการ โดยท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการด้านยาของกระทรวงสาธารณสุขหลายชุด อาทิ กรรมการจัดทำตำรายาแห่งประเทศไทยและกรรมการยา⁽²³⁾

ในการเปรียบเทียบการทำงานของท่านระหว่างที่อยู่ที่คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหิดลนั้น ท่านอาจารย์ไฉนให้ความคิดเห็นว่า "การทำงานในสมัยที่อยู่จุฬาฯ มีงานที่ต้องบุกเบิกมากกว่าเพราะช่วงนั้นอยู่ในระหว่างสงคราม ดึกยังสร้างไม่เสร็จผู้รับเหมาก็ทิ้งงานไปเลย ไม่มีอะไรเสร็จ นักศึกษารุ่นแรกต้องทำทุกอย่างตั้งแต่ล้างแก้ว เตรียม Reagent เอง ตั้งเตงานพื้นจนกระทั่งงานยอด นอกจากนั้นคณะเภสัชศาสตร์ยังต้องรับสอนวิทยาศาสตร์พื้นฐานแก่นักเรียนทันตแพทย์ สัตวแพทย์ พยาบาล และเทคนิคการแพทย์ ไม่มีสถานที่เรียนต้องเอาเต็นท์มากางเรียน แต่สำหรับคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ท่านอาจารย์ประคิษฐ์ ได้จัดเตรียมการไว้เรียบร้อยแล้ว"

ในด้านการศึกษาทางเภสัชศาสตร์ นับได้ว่าท่านอาจารย์ไฉน สัมพันธรักษ์ ได้บุกเบิกและพัฒนาการเรียนการสอนจนเทียบได้ถึงการเรียนการสอนในระดับสากล ความใฝ่รู้ ความมุ่งมั่นในการพัฒนาการเรียนการสอน การวิจัย ตลอดเวลาในมหาวิทยาลัยย่อมเป็นภาพสะท้อนบทบาทครูอันสมบูรณ์แบบอย่างที่เรา รุ่นหลังจักต้องพึงยึดถือและปฏิบัติตาม เพื่อให้สมกับสิ่งที่ท่านภูมิใจมากที่สุดก็คือการได้สอนลูกศิษย์ให้ออกไปทำประโยชน์แก่บ้านเมืองให้มีความเจริญรุ่งเรือง

เภสัชกร ศ.ดร.ไฉน สัมพันธรักษ์ กับการพัฒนางานบริการเภสัชกรรม

งานบริการเภสัชกรรมที่ท่านมีบทบาทมากก็คือ การพัฒนาการผลิตและควบคุมมาตรฐานผลิตภัณฑ์ยาจากองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในระดับปริญญาตรี ท่านได้นำมาประยุกต์ใช้ในการผลิตยาในยามที่ประเทศอยู่ในภาวะขาดแคลนยามสงคราม

ในสมัยที่ท่านกลับจากฟิลิปปินส์ ขณะนั้นประเทศไทยยังไม่มีโรงงานผลิตยาขนาดใหญ่ การผลิตยาฉีดที่ทำได้แก่การผลิต Water for injection โดยท่านอาจารย์จำลอง สุวคนธ์ โดยผลิตขึ้นใช้ในโรงพยาบาลศิริราช ส่วนท่านอาจารย์ไฉนได้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาฝ่ายเทคนิคให้แก่โรงงานผลิตยาวิทยาธรรมตั้งแต่ปี พศ.2487

ในช่วงนั้นอยู่ในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา วิชาศรมทำการผลิตเพียงเล็กน้อยไม่ได้มาตรฐานมากนัก ต่อมาเมื่อสิ้นสุดสงครามรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เปิดให้บริษัทต่างชาติที่สนใจเข้ามาลงทุนตั้ง โรงงานผลิตยาภายในประเทศ ซึ่งขณะนั้นมี 3 บริษัท ได้แก่ บริษัท Dumex, Merck Sharp & Dome และ Lepetit นับว่าเป็นการเปิดศักราชของโรงงานอุตสาหกรรมยาในประเทศไทย

นอกจากการผลิตยาดังกล่าวแล้ว จากการทำนายการศึกษาวิจัยและสกัดสารสำคัญจากไบบิโธ ร่วมกับท่านอาจารย์เกลียว บุณนาค จีนี่ใช้แทน Digitalis ในระหว่างสงคราม และนำไปให้หมอที่โรงพยาบาล วชิระใช้แทนในรูปของทิงเจอร์ของไบบิโธ และยังได้ร่วมมือกับเภสัชกรอาวุโสอีกหลายท่านในการผลิต Quinine Hydrochloride Injection

ท่านได้มีส่วนในการพัฒนาการผลิตยาที่วิชาศรมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันแม้ว่าท่านจะเกษียณอายุราชการ มากกว่า 20 ปีแล้วก็ตาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้มาตรฐานการผลิตยาอยู่ในระดับมาตรฐานถูกต้องตาม หลักปฏิบัติในการผลิตที่ดี (Good Manufacturing Practices) ปัจจุบันท่านอาจารย์ดูแลในส่วนของ การประกันคุณภาพและการวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ยา

ท่านอาจารย์ไฉน ได้ให้ข้อคิดเห็นต่อการพัฒนางานด้านวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรว่า "การวิจัย สมุนไพรในประเทศไทย ซึ่งทำมา 60-70 ปีแล้ว แต่ยังไม่มียาสมุนไพรไทยไปจดทะเบียนขึ้นเป็นยาแผนปัจจุบัน เลย ทำไมถึงเป็นอย่างนั้น? อาจเป็นเพราะว่านักวิชาการของเราต่างคนต่างทำ ทำแล้วทิ้งๆ ขว้างๆ เสีย งบประมาณ เสียหลายอย่าง ถ้าจะให้สำเร็จได้ต้องทิ้งความคิดที่กลัวว่าคนอื่นจะมาทำซ้ำกับตนเอง ซึ่งความจริง แล้วเขาจะทำต่อไปก็หาว่าทำซ้ำ การที่จะจดทะเบียนได้ต้องประกอบด้วยหลายสาขา การทำต้องทำเป็นกลุ่มก้อน คือต้องมี Protocol ร่วมกันที่แน่นอน และแบ่งกันทำเป็นจุกๆไป"

นับถึงวันนี้คำกล่าวของท่านอาจารย์ไฉนก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากมายนัก นักวิจัยควรจะได้นำเอา ประสบการณ์และคำเน้นการติดตามแนวทางของท่านอาจารย์ไฉนไปพิจารณาและปรับปรุงงานวิจัยของตนเพื่อ จะนำไปสู่การพัฒนาการวิจัยอย่างครบวงจรยิ่งขึ้น

เภสัชกร ศ.ดร.ไฉน สัมพันธรักษ์กับการพัฒนาด้านควบคุมและบังคับใช้กฎหมาย

จากสภาพของแพทย์ปรุงยาที่มีได้รับการยอมรับจากสังคมทางานทำยากมาก โดยเฉพาะงานในร้านยาที่ไม่ มีร้านใดว่าจ้างให้เป็นเภสัชกรประจำร้าน อันเนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดสิทธิของเภสัชกรในการดูแลการใช้ ยาในร้านยา ฉะนั้นบทบาทของเภสัชกรจึงตกต่ำมาก ต่อมาเมื่อคร.ตัว ได้เข้ามาดูแลแผนกอิสระเภสัชกรรม ศาสตร์ และได้ดำรงตำแหน่งนายกเภสัชกรรมสมาคมฯ บทบาทของเภสัชกรจึงเริ่มดีขึ้นและเพิ่มมากขึ้นในสมัย ที่ท่านอาจารย์จำลอง เป็นคณบดีคณะเภสัชศาสตร์และอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ประกอบกับการที่มี พรบ.ยา พศ.2510 ขึ้นมากู้มครองความปลอดภัยในการใช้ยาของประชาชนอย่างเต็มรูปแบบ เภสัชกรจึงได้รับ หน้าที่ในการดูแลการใช้ยา นับเป็นความยินดีอย่างยิ่งของมวลเภสัชกร ซึ่งในปีนั้นเองท่านอาจารย์ไฉนได้ให้ โอวาทแก่เภสัชศาสตร์บัณฑิต 2510 กล่าวถึงบทบาทของเภสัชกรที่กฎหมายมอบอำนาจให้ถึงความว่า "...เภสัช ศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์สาธารณสุขอันสำคัญยิ่งแขนงหนึ่ง โดยเฉพาะในด้านยารักษาโรค ผู้ศึกษาจบหลักสูตร และได้ขึ้นทะเบียนประกอบโรคศิลปะแล้ว จึงจะมีสิทธิ์ประกอบอาชีพได้โดยสมบูรณ์ตามนัยของ

พระราชบัญญัติ จึงนับว่าเป็นอาชีพที่ราชการเห็นความสำคัญและจำเป็นต้องควบคุมโดยใกล้ชิด ฉะนั้นขอให้
ทุกท่านจงปฏิบัติหน้าที่ของท่านตามหลักวิชาด้วยดีทุกประการ ให้สมกับที่ทางราชการไว้นับถือใจท่าน
ตลอดไป”⁽²⁴⁾

หลังการประกาศใช้ พรบ.ยา พศ.2510 ท่านอาจารย์ไฉน ได้รับแต่งตั้งให้เป็นหนึ่งในคณะกรรมการยา
ชุดแรกทั้งหมด 15 ท่าน มีเภสัชกรเข้าร่วมในคณะกรรมการชุดนี้ 4 ท่าน ทำหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดได้แก่
การให้คำแนะนำแก่กระทรวงสาธารณสุขในการดำเนินการด้านยาตั้งแต่การออกกฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อ
พัฒนาระบบยาของประเทศ ส่วนหนึ่งของสาระสำคัญในกฎหมายฉบับนี้ที่กำหนดให้เภสัชกรต้องอยู่ประจำร้าน
ขายยา แต่เนื่องจากเภสัชกรไม่พอเพียง กฎหมายจึงอนุโลมให้มา "คุม" (ชั่วคราวอยู่บ้างไม่อยู่บ้าง) ซึ่งก่อให้เกิด
ปัญหาติดตามมาว่าเภสัชกรไม่รับผิดชอบ ท่านอาจารย์ไฉนซึ่งดำรงตำแหน่งในฐานะของนายกเภสัชกรรม
สมาคมในระหว่างปี พศ.2505-2511 ตระหนักดีถึงปัญหาดังกล่าวเนื่องจากการแขวนป้ายเป็นบ่อเกิดของการ
ครหา ทำให้เสียภาพพจน์ของวิชาชีพ จึงได้มีความพยายามทุกวิถีทางเพื่อแก้ภาพพจน์ดังกล่าว โดยเฉพาะเมื่อ
เกิดปัญหาการแขวนป้ายขึ้นอย่างหนัก กระทรวงสาธารณสุขได้แก้ปัญหาโดยการกำหนดให้มีโควตาร้านยา
ส่งผลให้มีการจำกัดการเปิดร้านยาของเภสัชกร ซึ่งท่านอาจารย์ไฉนได้ร่วมกับท่านอาจารย์ประดิษฐ์ ในฐานะ
กรรมการยาร่วมต้นให้ระงับการจำกัดสิทธิของเภสัชกรในการเปิดร้านยา เนื่องจากเหตุผลที่ว่าเมื่อจบการศึกษา
ด้านนี้มา รัฐไม่ควรยับยั้งสิทธิของเภสัชกร ซึ่งกรรมการยาก็ยอมตกลงให้เฉพาะเภสัชกรสามารถเปิดร้านยาได้
โดยไม่ต้องคำนึงถึงโควตา ซึ่งในระยะนั้นมีร้านที่ได้รับอนุมัติใหม่ 5-6 ร้าน แต่ต่อมาภายหลังได้มีการประกาศ
ยกเลิกโควตาร้านยาทั้งหมด

บทบาทของเภสัชกรในร้านยานับได้ว่าเป็นจุดบอดของวิชาชีพต่างๆ ที่ควรจะได้เป็นหน้าด่านของวิชาชีพ
เภสัชกรรมในการให้บริการแก่ประชาชน ซึ่งทุกคนคงได้แต่หวังว่าพฤติกรรมการแขวนป้ายคงจะต้องหมดไป
ในเร็ววันและคนรุ่นใหม่จะไม่มั่งงายเห็นแก่เงินจนลืมคิดถึงความยากลำบากของเภสัชกรรุ่นบุกเบิกที่ได้พยายาม
ส่งเสริมให้เภสัชกรได้มีหน้าตาในสังคมอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี และชอบธรรมตามกฎหมาย

อาจารย์ไฉน นอกจากจะดำเนินการในด้านกฎหมายแล้วในสมัยที่ท่านดำรงตำแหน่งนายกเภสัชกรรม
สมาคมฯ ท่านได้มีส่วนในการดำเนินการย้ายที่ทำการของสมาคมจากบริเวณศาลาแดงมาอยู่ ณ ที่อยู่ปัจจุบันบน
ถนนสุขุมวิท โดยเหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อ สมาคมแพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร และพยาบาล ซึ่งได้ร่วมอาศัยอยู่ ณ
บริเวณศาลาแดงต้องถูกให้ย้ายสถานที่เนื่องจากจะมีการจัดสร้างโรงแรมดุสิตธานีในปัจจุบัน แต่สมาคมแพทย์
ซึ่งได้รับเงินค่ารื้อถอนมาประมาณ 5-6 ล้าน กลับบิดพลิ้วไม่แบ่งปันให้กับสมาคมอื่นๆ ที่ได้ร่วมหุ้นตั้งแต่สมัย
เริ่มก่อตั้ง แต่เนื่องจากทางเภสัชกรรมสมาคมมีเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการที่สามารถเรียกร้องเงินค่าชดเชย นั่นคือ
หลักฐานการมีหุ้นส่วนการลงทุนกับสมาคมแพทย์และทันตแพทย์ในสัดส่วน 3:1:1 ซึ่งอาจารย์วิเชียร จีรวงศ์เป็น
ผู้เก็บไว้ ประกอบกับบริเวณที่ตั้งของเภสัชกรรมสมาคมเป็นบริเวณที่ต้องลงเสาเอก ดังนั้นทางเภสัชกรรม
สมาคมจึงแสดงความจำนงไม่เคลื่อนย้ายจนกว่าจะได้รับเงินค่ารื้อถอน ซึ่งกลายเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่ทำให้ใน
ท้ายที่สุดเภสัชกรรมสมาคมฯ ได้รับเงินส่วนแบ่งมาใช้ในการจัดซื้อที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในบริเวณที่อยู่ปัจจุบัน
ของสมาคม

แต่เงินที่ได้จากคำรื้อถอนไม่เพียงพอในการจัดสร้างอาคารใหม่ ท่านอาจารย์ไฉนซึ่งเป็นนายกเถลัษกรรมสมาคมขณะนั้นได้รับความร่วมมืออย่างดีจากสมาชิก โดยเฉพาะ ภก.วิเลิศ จารุมิรินทร์ ในการทำหน้าที่เป็นแกนนำในการช่วยหารายได้เพื่อสร้างตึกจากการจัดงาน Olive Ball

ในระหว่างที่ท่านอาจารย์ไฉน ดำรงตำแหน่งนายกเถลัษกรรมสมาคมฯ อาจารย์มักจะพูดให้สมาชิกตระหนักอยู่เสมอว่า “คุณอย่าหวังว่าเถลัษกรรมสมาคมจะให้อะไรแก่คุณ แต่คุณจะต้องคิดว่าตัวคุณจะให้อะไรแก่สมาคม ซึ่งความคิดเหล่านี้ย่อมจะทำให้สมาคมมีความเจริญรุ่งเรือง สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมเพื่อเป็นเกียรติและศักดิ์ศรีของเถลัษกร”

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเถลัษกรรมสมาคมฯ ที่เป็นผลลัพธ์ของความรักในประชาธิปไตยของท่านอาจารย์ก็คือ การกำหนดให้มีการเลือกตั้งนายกเถลัษกรรมสมาคมฯ เนื่องจากในช่วงเวลาก่อนหน้านี้นายกเถลัษกรรมสมาคมฯมิได้มาจากการเลือกตั้งของมวลสมาชิก เมื่อมีท่านสมาชิกได้ให้ข้อเสนอแนะเรื่องการเลือกตั้งนายกเถลัษกรรมสมาคมฯโดยผู้สมัครต้องมีนโยบายของตนเอง ซึ่งอาจารย์เห็นชอบด้วยกับแนวความคิดนี้ ตั้งแต่นั้นมาจึงมีการเลือกตั้งนายกสมาคมจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

นอกจากท่านอาจารย์จะมีบทบาทในฐานะนายกเถลัษกรรมสมาคมฯ ซึ่งต้องทำหน้าที่ในการยกระดับสถานภาพการประกอบวิชาชีพเถลัษกรรมแล้ว ท่านยังมีบทบาทเป็นคณะกรรมการชุดต่างๆที่เกิดขึ้นตามกฎหมายฉบับต่างๆทางด้านอาหารและยาได้แก่ ประธานอนุกรรมการทดสอบความรู้ผู้ประกอบการโรคศิลปะแขนงวิชาเถลัษกรรมแผนปัจจุบัน, กรรมการตาม พรบ.ยา พศ.2510 ได้แก่ กรรมการยา, อนุกรรมการพิจารณากฎกระทรวงที่ออกตาม พรบ.ยา พศ.2510 อนุกรรมการศึกษาและวิจัยตำรับยาแผนปัจจุบัน กรรมการควบคุมเครื่องสำอางกรรมการควบคุมวัตถุเสพติด กรรมการควบคุมวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท เป็นต้น

ตลอดเวลาในการทำงาน ท่านได้ยึดถือหลักของการประนีประนอมในการทำงาน ทำให้ในช่วงเวลาในการทำงานของท่านจึงมีเพื่อนร่วมงานที่ดี มีความขยันและตั้งใจในการทำงาน ทำให้งานทุกอย่างประสบความสำเร็จไปด้วยดี

4. เถลัษกร ศาสตราจารย์ ม.ล.ประนต ชุมแสง

ประวัติชีวิต : เกิดเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พศ.2463

แหล่งข้อมูล : การสัมภาษณ์ เอกสารประวัติชีวิต

จบการศึกษาเถลัษศาสตร์ :ได้รับประกาศนียบัตรเถลัษกรรมศาสตร์(3 ปี) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พศ.2484

:ได้รับปริญญาเถลัษศาสตร์บัณฑิต(4 ปี) จากมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ พศ. 2486

ที่อยู่ปัจจุบัน : 40/6 ซอยสังฆะวัฒนะ 2 (ซอยจันทร์เกษม) ต.ลาดยาว อ.บางเขน กทม. 10900 โทร 5114326

สัมภาษณ์เมื่อ : วันที่ 18 มีนาคม 2539 และ 16 มกราคม 2540

5. เกษีกรสำเร็จ วิทยารมภ์

ประวัติชีวิต : เกิดเมื่อพศ. 2459

แหล่งข้อมูล : การสัมภาษณ์

จบการศึกษาเภสัชศาสตร์ :ได้รับประกาศนียบัตรเภสัชกรรมศาสตร์(3 ปี) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พศ.2489

ที่อยู่ปัจจุบัน : ร้านอยุธยาฟาร์มาซี ค.113 ถนนอุทอง อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000

สัมภาษณ์เมื่อ : วันที่ 20 กรกฎาคม พศ.2537

เกษีกรหลายท่านในยุคบุกเบิกที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนแพทย์ปรุงยา หลายคนได้เข้าทำงานในกรมกองทหารหรือโรงพยาบาลของรัฐ แต่เกษีกรสำเร็จ วิทยารมภ์ เป็นผู้ที่ผ่านการฝึกปฏิบัติงานตลอดจนเข้ารับการศึกษาในครั้งที่หลักสูตรเภสัชศาสตร์เป็นประกาศนียบัตรแพทย์ปรุงยาในปี พศ.2489 และได้ทำหน้าที่ให้บริการยาโดยตรงแก่ประชาชนทั่วไป ประวัติชีวิตของท่านสามารถสะท้อนภาพของการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมในยุคบุกเบิก ตลอดจนบทบาทของแพทย์ปรุงยาในการให้บริการในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ชีวิตของท่านเกิดมาในต่างจังหวัดแต่ได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ โดยพักอาศัยอยู่ที่วัดในระยะแรก ต่อมาเมื่ออายุได้ประมาณ 11 - 12 ปี ก็ได้มาทำหน้าที่เฝ้าร้านยาพร้อมกับเรียนหนังสือที่โรงเรียนมัธยมหวัง ในความตั้งใจเดิมมิได้มุ่งที่จะมาเรียนเภสัชศาสตร์แต่ประการใด แต่เนื่องจากเมื่ออายุได้ 18 ปี มีโอกาสทำงานร่วมกับท่านขุนสังวรณัเวชภัณฑ์และขุนโอสถสิทธิการ (นายโอสถ เกษมสุวรรณ) ทำหน้าที่ประจำกองโอสถศาลา ทำการผลิตยาออกจำหน่ายตามหัวเมืองต่างๆ ทั่วประเทศ ท่านทั้งสองจึงได้สนับสนุนให้ท่านมาศึกษาต่อทางด้านเภสัชศาสตร์ โดยที่ในสมัยนั้นมีผู้สนใจมาเรียนการปรุงยาเพียงปีละ 1-2 ท่านเท่านั้น ขณะที่เรียนก็ทำงานไปพร้อมกันด้วย การเรียนการสอนในยุคนั้นเน้นการปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ ไม่เน้นภาคบรรยายเท่าใดนัก ท่านใช้เวลาในการเรียนอยู่นานประมาณ 5 ปี ซึ่งเป็นเวลานานกว่าเวลาปกติของหลักสูตรประกาศนียบัตรแพทย์ปรุงยาที่ใช้เวลา 3 ปี เนื่องจากในระหว่างที่เรียนก็ทำงานไปด้วย ตลอดจนการเรียนที่มุ่งให้นักเรียนแพทย์ปรุงยาได้ฝึกฝนการปรุงยาที่กองโอสถศาลา กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ตลอดจนถึงห้องยาที่ศิริราชพยาบาล ทำการฝึกหัดการผลิตยาดำรับต่างๆ ตามรายการยาดำราหลวงและตามเภสัชตำรับ ซึ่งสมัยนั้นยึดถือเภสัชตำรับของอังกฤษเป็นหลัก โดยสามารถผลิตยารูปแบบต่างๆ ทั้งยา Mixture ยาครีม ยาขี้ผึ้ง โลชันต่างๆ เมื่อผ่านการเรียนจบครบถ้วนตามหลักสูตรจะต้องผ่านการทดสอบความรู้โดยท่านขุนเกษีการโกวิทย์ หัวหน้าแผนกปรุงยา ศิริราชพยาบาล เมื่อผ่านการสอบท่านจึงได้รับในประกาศนียบัตรแพทย์ปรุงยาในปี พศ.2489 รวมทั้งต้องไปสอบรับใบอนุญาตประกอบโรคศิลปะที่กองอาหารและยา ซึ่งจะมีการสอบทั้งข้อเขียนและการปฏิบัติ ซึ่งท่านก็ผ่านมาอย่างง่ายดายเนื่องจากในระหว่างเรียนท่านก็ได้การทำงานอยู่ในกองโอสถศาลาจนสามารถจดจำวิธีการได้เป็นอย่างดี ชีวิตของท่านในการให้บริการเภสัชกรรมจึงไม่ได้เริ่มต้นหลังจบการศึกษาเช่นเดียวกับเกษีกรอื่นๆ แต่ตลอดเวลาการเรียนรู้จากการฝึกฝนในฐานะผู้ช่วยผลิตยาในโอสถศาลาท่านได้ทำหน้าที่ให้บริการตลอดมาจนทำให้ได้เรียนรู้ประสบการณ์หลายอย่างที่จะได้นำมาพัฒนาวิชาชีพเภสัชกรรมต่อไป

เภสัชกรสำเร็จ วิทยารมภ์ กับการพัฒนางานบริการเภสัชกรรม

หลังจบการศึกษา ท่านก็ยังได้ทำงานอยู่ ณ กองโสตศอนาสิกวิทยาอยู่ระยะหนึ่ง ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงงานเภสัชกรรมและองค์การเภสัชกรรมในปัจจุบัน ทำการผลิตยาเพื่อสนับสนุนแก่สถานบริการต่างๆของรัฐทั่วประเทศ นอกจากนี้งานที่ค่อนข้างลำบากสำหรับเภสัชกรในกองโสตศอนาสิกวิทยาในขณะนั้นก็คือ การทำหน้าที่ควบคุมคลังยาสำรองในต่างจังหวัดในระหว่างที่มีสงคราม โดยที่ท่านจะต้องคุมการเบิกจ่ายยาอยู่ที่จังหวัดแพร่ ทำการสนับสนุนยาแก่จังหวัดในหัวเมืองทางภาคเหนืออยู่ 5 ปี หลังจากสิ้นสุดสงครามท่านได้กลับมาทำงานในโรงพยาบาลปัญจมาพิลาศอุทิศ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลในสังกัดเทศบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยาพร้อมๆ ไปด้วยกับการทำหน้าที่เป็นผู้ปฏิบัติการในร้านยาของเอกชนอีกด้วย ในระยะที่เป็นการบุกเบิกงานในหน้าที่โรงพยาบาลส่วนใหญ่คือการผลิตยาบริการแก่คนไข้ เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณเนื่องจากแทบจะไม่มีการจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางเลย ท่านทำหน้าที่ผลิตยาชนิดต่างๆตามที่ได้ร่ำเรียนและฝึกฝนมาโดยลำพังไม่มีลูกน้องช่วยงาน การมาทำงานในฐานะเภสัชกรคนแรก ท่านต้องบุกเบิกงานผลิตต่างๆให้เพียงพอในการบริการแก่คนไข้ มีทั้งยาน้ำ ยาฉีดหลายชนิดและเมื่อหมดเวลาทำงานในแต่ละวัน ท่านยังต้องไปดูแลร้านยาคอยควบคุมการจ่ายยาปฏิชีวนะ คอยสอนให้เจ้าของร้านจัดทำบัญชีการขายยาในแต่ละวัน หลังจากการทำงานในฐานะเภสัชกรโรงพยาบาลอยู่เป็นเวลา 7 ปี ท่านจึงได้ลาออกจากราชการมาเปิดร้านยาของตนเองชื่อว่า “อยุธยาฟาร์มาซี” ทำการขายยาตำราหลวง ปรุงยาและจ่ายยาตามใบสั่งยาของแพทย์ที่มีคลินิกในบริเวณใกล้เคียงซึ่งสั่งให้ปรุงยาแก่คนไข้ของตน มูลเหตุในการตัดสินใจเปิดร้านยาของตนเองนั้นเนื่องจากท่านตระหนักดีว่ามีเภสัชกรอยู่น้อยมากในหัวเมืองที่จะให้บริการยาโดยตรงต่อประชาชน โดยเฉพาะที่อยุธยาจะมีท่านเพียงคนเดียว มักจะมีคนมาถามหา ยาจากท่านอยู่เรื่อย จึงทำให้ท่านอยากเปิดร้านยาเองบ้าง ลูกค้ำที่มารับบริการก็ให้ความเชื่อถือเป็นอย่างดี แม้แต่แพทย์ก็มาสั่งทำยาไปใช้ด้วย

รายการยาที่มีให้บริการส่วนใหญ่เป็นยาตำราหลวง ยาสำเร็จรูปพวกลยา Mixture ยาเม็ดที่สั่งจากต่างประเทศโดยตรง ตลอดจนปรุงยาตามใบสั่งยา ซึ่งจะต้องมีคนมาสั่งจึงจะปรุงจำหน่ายเป็นรายๆ ไป กิจการในขณะนั้นเจริญรุ่งเรืองเป็นอันมาก คนไข้ที่เข้ามาในร้านบ้างก็มาเรียกหายาที่ตนต้องการ บ้างก็เข้ามาให้ท่านซักถามอาการ และวินิจฉัยโรคและจ่ายยา เฉกเช่นเดียวกับลักษณะของคนไข้ที่เข้ามาใช้บริการจากร้านยาในปัจจุบัน การบริการของท่านจะต้องมีการให้คำแนะนำประกอบไปด้วยหรือถ้าใครไม่เข้าใจจะมีการเขียนหนังสือบอกกล่าวถึงวิธีใช้เช่นนั้นอย่างนี้ เป็นต้นหรือถ้าไม่มียาตัวใดบริการก็จะส่งต่อผู้ป่วยไปพบแพทย์ต่อไป นอกจากนี้ท่านยังได้เล่าให้ฟังอีกว่า ร้านยาไม่มีหลายประเภทเช่นในปัจจุบัน มีเพียงร้านยาแผนปัจจุบันที่ต้องมีเภสัชกรควบคุมและร้านยาแผนโบราณที่มีเภสัชกรแผนโบราณเป็นผู้ดูแล การสั่งซื้อยาก็ไม่ใคร่สะดวกสบายเหมือนในปัจจุบัน โดยที่ท่านจะต้องมาสั่งซื้อยาและมารับเอาไปจำหน่ายเองจากกรุงเทพฯ ยังไม่มีผู้แทนไปเสนอขาย นอกจากการบริการยาแก่คนไข้ในร้านยาแล้ว ท่านยังต้องมีหน้าที่สั่งสารเคมีตลอดจนวัสดุ อุปกรณ์ในการผลิตยาให้แก่โรงงานยาในบริเวณนั้นอีกด้วย ทำให้ท่านเป็นที่รู้จักกว้างขวางในหมู่วัฒนวิทยาในจังหวัด แม้แต่ในขณะที่ท่านทำหน้าที่เภสัชกรในโรงพยาบาล ท่านก็เป็นผู้หนึ่งที่เข้าร่วมประชุมหารือในหมู่เภสัชกรและ

เจ้าของร้านยาในจังหวัดอยุธยาจึงได้มีส่วนในการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาแก่ร้านยาในจังหวัด รวมทั้งท่านได้พัฒนารูปแบบของร้านยาที่ท่านดูแลจนเป็นต้นแบบให้ร้านยาอื่นๆ นำไปปรับปรุงร้านของตนเอง

ท่านยังเล่าให้ฟังอีกว่า การขออนุญาตเปิดร้านต้องทำเช่นเดียวกับในปัจจุบันก็คือ จะต้องขออนุญาตที่กองอาหารและยาในกรุงเทพฯก่อนและต่อใบอนุญาตแต่ละปีที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด หลังจากได้รับอนุญาตจึงจะทำการเปิดร้านขายยาได้ ซึ่งทางสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดก็มาตรวจสอบเป็นครั้งคราวตามที่ท่านเชิญให้มาตรวจ

จนถึงปัจจุบัน (2537) ท่านก็ยังทำหน้าที่ให้บริการในร้านยาอยู่แต่ไม่สม่ำเสมอ เมื่อมีเวลาจึงจะเปิด เนื่องจากท่านได้มาทำหน้าที่เป็นกรรมการเกสัชกรรมสมาคมฯและมีตำแหน่งเป็นประธานในการจัดทำพิพิธภัณฑที่เกสัชกรรมสมาคม ท่านยังคงเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆทั้งกิจกรรมของกลุ่มวิชาชีพ โดยที่ท่านเป็นสมาชิกตลอดชีพของเกสัชกรรมสมาคมฯและกลุ่มเกสัชกรอุตสาหกรรม ตลอดจนท่านได้ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง โดยการเข้าร่วมการประชุมวิชาการอยู่เนืองๆ ท่านบอกว่า “มีประชุมวิชาการที่ไหนก็จะติดตาม อยากรู้ อยากเห็น” ซึ่งนับว่าเป็นอุปนิสัยที่เกสัชกรรุ่นหลังๆ ควรจะฝึกหัดให้มีไว้เพื่อที่จะได้เป็นคนที่ทำทันต่อวิชาการ

เกสัชกรสำเร็จ วิทยารมภ์ในวัย 79 ปี ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า “วิชาชีพในปัจจุบันได้พัฒนาไปไกลมากแล้ว รุ่นน้องๆก็มีความรู้สูง ได้รับการเล่าเรียนและฝึกฝนจากอาจารย์ ตลอดจนมีความสามารถสูงท่านไม่ขอแนะนำอะไร เพราะคิดว่าทุกคนรู้กันดีอยู่แล้ว ว่าควรจะพัฒนาวิชาชีพเกสัชกรรมกันไปอย่างไร ?” คำพูดของท่านแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน แต่ก็แฝงไปด้วยข้อเตือนใจที่ผู้ใหญ่พึงให้กับผู้ใหญ่ด้วยกัน ด้วยเชื่อมั่นว่าทุกคนจะพึงมีวิจารณญาณในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและอย่างไรในอนาคต